

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

Історичний факультет

Кафедра історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін

На правах рукопису

Котелянець Вікторія Ігорівна

**ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА СПІВПРАЦЯ КРАЇН БАЛТІЙСЬКОГО
РЕГІОНУ З НАТО**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «бакалавр»
за спеціальністю 291-Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Науковий керівник:

кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії міжнародних
відносин та гуманітарних дисциплін
Дзюбленко Ірина Михайлівна

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ СПІВПРАЦІ КРАЇН НАТО В РЕГІОНІ БАЛТІЙСЬКОГО МОРЯ	5
1.1. Стан вивчення проблеми	5
1.2. Теоретико-методологічний підхід у дослідженні	11
Висновки до розділу 1	14
РОЗДІЛ 2. ПІВНІЧНА ЄВРОПА В КООРДИНАТАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	16
2.1. Регіональний вимір безпеки держав Північної Європи	16
2.2. Безпекова та оборонна політика північноєвропейських держав-членів НАТО	27
2.3. Розширення співпраці НАТО на північ	32
Висновки до розділу 2	43
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ЗМІЦНЕННЯ АЛЬЯНСУ..45	
3.1. NORDEFCO як гарантія безпеки Північної Європи: принципи й засади співпраці, основні напрями та сфери співробітництва	45
3.2. Взаємна допомога країн членів	48
3.3. Співробітництво країн Північної Європи з НАТО на перспективу у забезпеченні оборони й безпеки регіону	52
Висновки до розділу 3	55
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	59

ВСТУП

Актуальність дослідження. У світі, де збройні конфлікти та глобальні загрози стають все більш актуальними, військово-політична співпраця між країнами набуває особливого значення. Один з таких регіонів, де активно розвивається військово-політична співпраця, є Балтійське море. Цей регіон вважається важливою складовою частиною Європейської безпеки та стабільності.

Одним із ключових учасників військово-політичної співпраці в Балтійському регіоні є Північноатлантичний альянс (НАТО). Ця організація має величезний вплив на безпеку та стабільність в регіоні, особливо в умовах загострення геополітичної ситуації в світі та збільшення ролі цього регіону як стратегічно важливої території, саме цим зумовлена **актуальність** вивчення військово-політичної співпраці між країнами НАТО в Балтійському регіоні.

Мета роботи. Дослідити військово-політичну співпрацю країн-членів НАТО з державами Північної Європи в регіоні Балтійського моря.

Визначена мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

- вивчити стан розробки проблеми, послуговуючись різноманітними джерелами, включаючи офіційну статистику, наукові дослідження та експертні оцінки;
- розкрити теоретико-методологічний підхід у дослідженні зазначеної проблеми;
- дослідити регіональний вимір безпеки держав Північної Європи;
- виокремити специфіку оборонної політики північно-європейських держав-членів НАТО;
- висвітлити особливості розширення НАТО на північ;
- виявити основні виклики та проблеми країн регіону Балтійського моря на тлі російської агресії, включаючи енергетичну залежність від країни-агресора тощо;

- розкрити та конкретизувати роль NORDEFSCO як гаранта безпеки Північної Європи;
- визначити шляхи поглиблення співпраці країн Північної Європи з НАТО на перспективу задля оборони й безпеки регіону.

Об'єктом дослідження є військово-політична співпраця країн НАТО з державами Північної Європи в Балтійському регіоні та її вплив на безпеку та стабільність регіону.

Предметом дослідження є процес формування військово-політичної співпраці країн НАТО в Балтійському регіоні.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків до кожного розділу та загального висновку, списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг роботи 64 сторінки.

Виконана робота є важливим внеском у дослідження військово-політичної співпраці країн НАТО в Балтійському регіоні, а також може бути корисною для експертів, дослідників, студентів та всіх зацікавлених у проблематиці безпеки та стабільності в сучасному світі.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ СПІВПРАЦІ КРАЇН НАТО В РЕГІОНІ БАЛТІЙСЬКОГО МОРЯ

1.1. Стан вивчення проблеми

Європейські субрегіональні угруповання, такі як Бенілюкс, або Центральноєвропейська ініціатива, що дали своїм країнам-учасникам чимало користі від співробітництва в галузі економіки, науки та соціальних контактів, дедалі активніше фокусуються на проблематиці безпеки та оборони. Країни, які перебувають у сусідстві, активізують свою участь у процесах «локальної» регіоналізації, маючи намір таким чином витягти з неї нові вигоди, пов'язані з власним захистом (на додаток до членів ЄС та НАТО, які вже отримали від членства).

Причини, що пояснюють таке прагнення до співробітництва в субрегіональних рамках можуть бути поділені на кілька груп:

Перша група – суто фінансова: непроста економічна ситуація, обумовлена кризою в ЄС спонукала європейські держави шукати нові способи бюджетної економії, знаходити шляхи підвищення при дедалі більших витратах на військові потреби. [1]

До другої групи слід віднести загальну ситуацію в галузі військової безпеки в Європі, яка помітно погіршилася у зв'язку з конфліктом на Південному Сході України та новим витком напруженості між Росією та Заходом в особі НАТО. Нарешті, третя та відносно нова група причин пов'язана з розвитком відцентрових тенденцій усередині європейських та євроатлантичних безпекових структур, наростаючим євроскептицизмом та антиатлантизмом всередині окремих країн Європейського союзу та за його межами.

Феномен британського Брекситу і перемога на американських президентських виборах Д. Трампа, а після нього Д. Байдена породжує у малих країн Європи, що особливо перебувають на східній околиці ЄС,

побоювання щодо можливого зниження гарантій їхньої безпеки з боку найбільших країн континенту, а також США.

Наприклад, у країнах Північної Європи, що межують з Росією або знаходяться в безпосередній близькості від неї, набирає обертів дискусія з питання про необхідність зміцнення співробітництва в оборонному секторі. При цьому справа не обмежується виключно риторикою – Фінляндія, Швеція, Норвегія, а також країни Балтії активно працюють над цілком конкретними завданнями поглиблення та розширення розпочатої ще у 90-х роках оборонної, а то й військової кооперації. [6]

Так звана «ресек'юритизація», про яку все частіше почали говорити західні експерти, не обійшла стороною й інші субрегіональне об'єднання – Вишеградську групу. Її члени, насамперед Польща, наполягають на розвитку багатостороннього внутрішньогрупового діалогу у сфері безпеки, включаючи оборонну складову.

Обидві згадані організації висунули своє місто локомотивами співробітництва в оборонній сфері, при цьому обравши різні моделі його розвитку. Кожна з них має спільні та особливі риси і заслуговує на окремий розгляд. У той же час більш ґрунтовний аналіз обох моделей вимагає виділення опорних критеріїв порівняння або набору позицій, що зближують (роз'єднують), що визначають можливість (неможливість) розвитку оборонного співробітництва між конкретними країнами.

Британський дослідник Ж. Ховорт [5] та французький політолог А. Панієр [5] виділили як такі пункти: масштаби та рамки політичного залучення, когнітивні аспекти (загальне сприйняття викликів та загроз та засобів протидії їм), організаційну структуру співробітництва, матеріальні аспекти (наявність спільних матеріальних інтересів до співробітництва)).

Можна використовувати зазначені критерії як найбільш важливі з точки зору порівняльного аналізу двох моделей оборонної взаємодії в рамках єдності Північної Європи (названої також Норден) і Вишеградської групи (далі V4). Перше з них створило проект Північного оборонного

співробітництва (NORDEFSCO), тоді як друге також поглиблює кооперацію в цій галузі, що негласно називається VIDEFCO3.

Передумови субрегіональної кооперації зіставлення моделей співробітництва в рамках згаданих організацій передбачає звернення до історії їх виникнення, яка, у свою чергу, дозволяє простежити логіку розвитку оборонних ініціатив як у північноєвропейському субрегіоні, так і в Центральній Європі. [7]

Ще до планів створення Скандинавського оборонного союзу (1948) – аналога «Північного НАТО». Незважаючи на провал цих планів та подальшого розколу Північних країн на дві групи: блокові (що ввійшли до НАТО Данії, Норвегії та Ісландії) та нейтральні (Швецію та Фінляндію), країни, що належать до обох груп, сформували подібність скандинавської спільноти безпеки (Nordic Balance). Враховуючи стратегічне значення Скандинавії у роки «холодної війни», мета такого співтовариства полягала у збереженні свого роду «самобутності» північноєвропейського субрегіону та його захист від надлишкового втручання із боку наддержав, навіть СРСР. Після розпаду біполярності скандинавська кооперація в галузі безпеки набула нового імпульсу. У зв'язку з геополітичною невизначеністю, що встановилася в зоні Балтійського та Баренцевого морів, країни Північної Європи активізували внутрішню регіональну взаємодію.

Насамперед, вона поширювалося на відносно деполітизовані сфери та була спрямована на досягнення синергетичного ефекту від співробітництва у галузі матеріально-технічної бази та логістичної системи збройних сил. Скандинави налагодили механізм обміну національними планами закупівлі та обслуговування деяких видів озброєнь та військової техніки, ініціювавши спеціальну програму NORDAC (1994). [9]

До 1997 року оборонне співробітництво в рамках Нордену вийшло на нові рубежі з підключенням до неї Північної Ради та висуванням завдань щодо участі скандинавських країн у миротворчих операціях за кордоном. У 2000 році для цих цілей було засновано так звану «Північну угоду з

координації заради підтримки миру» (NORCAPS) і створено Північну бригаду миротворчих сил.

Шлях до оборонного співробітництва, виконаний країнами Вишеградської групи, виявився більш тернистим. На перший погляд, східноєвропейські держави, що входять до цієї субрегіональної спільноти (Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина), мали важливу перевагу перед північноєвропейськими партнерами з NORDEFSCO – наявністю досвіду військовополітичної інтеграції в рамках раніше існуючої Організації Варшавського договору.

Однак у політичних умовах постбіполярної Європи цей досвід, з одного боку, не був врахован належним чином, а з іншого не міг бути основою для вирішення принципово нових завдань щодо поглиблення субрегіонального оборонного співробітництва. Зокрема, країнам «четвірки» довелося фактично з нуля вибудувувати систему горизонтальної оборонної кооперації, яка була відсутня в радянський період через пріоритетність для кожної з соцкраїн військових зв'язків саме з СРСР, а не з найближчими союзниками центральноєвропейського регіону. [15]

З розпадом ОВС як структури, що задавала загальні рамки та стандарти військового планування, підготовки особового складу, систему матеріально-технічного постачання змінилися і вся військово-політична філософія країн Центральної та Східної Європи. Їхній перехід до нової моделі військового будівництва після розпаду соцтабору був спочатку націлений на демонтаж радянських принципів військово-технічної та військово-політичної кооперації. В умовах ринкових реформ, приватизації та конверсії, учасникам групи довелося заново вибудувувати систему держзакупівель, вирішувати питання залучення іноземного капіталу до ВПК та звіряти компас своїх проєктів у галузі оборони з курсом на інтеграцію до НАТО. Подібна зміна однієї форми блокової солідарності (соціалістичної) на іншу (атлантичну) спочатку не сприяла розвитку власної внутрішньорегіональної кооперації, а сам потенціал співпраці між

учасниками Вишеградської групи з військової лінії (не рахуючи їх взаємодії в рамках НАТО) багато в чому залишався недооціненим аж до початку XXI століття. [16]

Зі вступом до НАТО всі чотири країни вважали місію групи майже завершеною і майже в цілому концентрувалися на участі в оборонних планах альянсу. Не випадково перший обмін оборонними планами та планами закупівлі озброєнь між країнами-учасницями V4 відбувся лише в лютому 2013 року, що було набагато пізніше аналогічних контактів встановлених між скандинавськими країнами.

Зважаючи на скромні успіхи оборонного співробітництва V4, важливо в той же час відзначити, що його північноєвропейський «побратим» в особі NORDEFSCO також поки не привів до результатів, на які розраховували його творці. «Чутливість» і національна замкнутість сфери оборони – на відміну глибоко інтернаціоналізованої галузі економіки – не дозволила вивести оборонне співробітництво на задану проектну потужність. Два шляхи оборонної ідентичності.

Відносно низька питома вага оборонного компонента в загальному комплексі інтеграційних зв'язків усередині Нордену і V4 не в останню чергу може бути пояснена складним і суперечливим процесом формування загальної ідентичності країн, що входять до обох угруповань (когнітивний аспект). Причини такої повільності криються в особливостях взаємовідносин, що історично склалися, між сусідніми країнами як північноєвропейського, так і центральноєвропейського субрегіонів. Незважаючи на багато відмінностей між ними, загальною рисою співтовариств Нордену та Вишеграду є фактор перебування в їхньому складі провідної сили – Польщі та Швеції відповідно. [17]

Причому обидві вони явно не підпадають під критерії «малих країн», традиційно мають більш високий рівень політичних амбіцій і щільніше залучені до процесів субрегіонального будівництва, намагаючись проектувати «м'яку гегемонію» на своїх невеликих сусідів. Останні утворюють своєрідний

пояс безпеки, що підвищує почуття захищеності від позарегіональних викликів та загроз. І хоча до них у Польщі та Швеції різний поріг чутливості – що зумовлено їх історією та географією – обидві країни мають стратегічну культуру, засновану на загостреному сприйнятті міжнародної нестабільності не лише поблизу, а й далеко від власних кордонів.

Ця особливість сприйняття, яка певною мірою корениться ще у великодержавному минулому Стокгольму і Варшави, контрастує зі стратегічними культурами малих країн Північної та Центральної Європи. Останні не схильні до надмірної залученості до міжнародних справ, з обережністю ставляться до оборонних ініціатив своїх сильніших сусідів, але водночас вкрай потребують співпраці з ними. Саме цією обставиною пояснюється факт появи NORDEFSCO як норвезької, а чи не шведської ініціативи. [18]

Згідно з запропонованим у 2009 році міністром закордонних справ Т. Норвегії Столтенбергом планом, було виділено цілу низку напрямів оборонної співпраці, а сам план у результаті ліг в основу меморандуму про взаєморозуміння між п'ятьма скандинавськими країнами і заклав основу для NORDEFSCO.

Відсутність спільного бачення загроз та викликів є характерною для учасників скандинавського формату оборонної співпраці. Країни Скандинавії на відміну, наприклад, від країн Балтії, які є країнами-членами НАТО і однозначно зробили вибір на користь територіальної оборони, не виробили єдиної лінії захисту від реальних або потенційних джерел небезпек.

Фінляндія та частково Норвегія більше сконцентровані на питаннях оборони власних національних територій, ніж Швеція, Данія або Ісландія, що приділяють особливу увагу безпеці віддалених арктичних територій, що їм належать. [20]

1.2. Теоретико-методологічний підхід у дослідженні

Участь НАТО в регіоні Балтійського моря має довгий історичний контекст. Після закінчення холодної війни країни Балтії прагнули приєднатися до НАТО як засобу забезпечення своєї безпеки та суверенітету. У 2004 році Естонія, Латвія та Литва стали членами НАТО, що ознаменувало значну зміну ландшафту безпеки в регіоні. Відтоді НАТО відіграє вирішальну роль у забезпеченні безпеки країн Балтії, зокрема перед обличчям російської агресії. У той час як участь НАТО в регіоні мала переважно політичний характер, програма «Партнерство заради миру» уможливила військову співпрацю між НАТО та її партнерами в регіоні [45].

Регіон Балтійського моря стикається з різними викликами та загрозами безпеці, у тому числі через військову присутність Росії в регіоні. НАТО відповіла на ці виклики, впровадивши різноманітні стратегії співпраці та стримування. Ініціатива НАТО «Посилена передова присутність», яка передбачає розгортання військ і обладнання в країнах Балтії, спрямована на посилення можливостей стримування Альянсу. Крім того, План дій НАТО щодо готовності та місія контролю за повітрям у Балтійському морі розроблені для посилення здатності Альянсу реагувати на потенційні загрози в регіоні [35, 46].

Дослідження військово-політичного співробітництва НАТО в регіоні Балтійського моря потребує ґрунтовної теоретичної та методологічної бази. Вивчення стратегії НАТО в регіоні матиме значний вплив на безпеку України з огляду на близькість кордонів НАТО до українських. Визначення методологічних засад необхідно для аналізу військово-політичної складової зовнішньополітичної стратегії Росії. Тому комплексний підхід до вивчення ролі НАТО в регіоні Балтійського моря повинен враховувати як історичний контекст, так і поточні виклики безпеці, з якими стикається регіон.

Однією з важливих теоретичних точок зору є реалізм, який підкреслює важливість військової сили в міжнародних відносинах. Згідно з цією точкою

зору, держави віддають перевагу власним інтересам безпеки та прагнуть максимізувати свою владу порівняно з іншими державами. Реалізм підкреслює необхідність для країн НАТО підтримувати сильну військову присутність у регіоні Балтійського моря як засіб стримування потенційних загроз.

Наступним важливим теоретичним поглядом є лібералізм, який наголошує на ролі інституцій у сприянні співпраці між державами. Такі інституції, як НАТО, забезпечують рамки для координації дій держав і вирішення конфліктів мирним шляхом [46]. Ця перспектива свідчить про те, що військово-політичне співробітництво між країнами НАТО в регіоні Балтійського моря можна зміцнити шляхом розвитку інституційних механізмів, які сприяють довірі та співпраці.

Конструктивізм – ще одна теоретична точка зору, яка підкреслює важливість спільних норм і цінностей у формуванні міжнародних відносин. Відповідно до цієї точки зору, співпраця між державами обумовлюється розвитком спільних ідентичностей та інтересів [47]. У контексті військово-політичного співробітництва між країнами НАТО в регіоні Балтійського моря конструктивізм припускає, що зусилля з просування спільних норм і цінностей можуть допомогти зміцнити співпрацю та побудувати довіру між державами-членами.

Одним із методологічних підходів до вивчення військово-політичного співробітництва є дослідження конкретних прикладів співробітництва. Такий підхід дозволяє детально проаналізувати фактори, що сприяли успішній чи неуспішній співпраці між країнами НАТО в регіоні Балтійського моря. Такі тематичні дослідження можуть дати цінну інформацію про фактори, які сприяють успішній співпраці, і можуть бути використані для інформування про майбутні зусилля щодо співпраці.

Іншим методологічним підходом до вивчення військово-політичного співробітництва є порівняльний аналіз різних регіонів чи організацій. Такий підхід дозволяє ширше зрозуміти фактори, які сприяють успішній співпраці в

різних контекстах. Такий порівняльний аналіз може дати цінну інформацію про фактори, які сприяють успішній співпраці в різних контекстах, і може інформувати про майбутні зусилля щодо співпраці.

Третій методологічний підхід до вивчення військово-політичного співробітництва полягає в кількісному аналізі співробітництва та його результатів. Такий підхід дозволяє проводити більш систематичний аналіз факторів, які сприяють успішному співробітництву, і може допомогти визначити закономірності та тенденції співпраці.

Загалом, у контексті військово-політичного співробітництва між країнами НАТО в регіоні Балтійського моря існують різні теоретичні точки зору, що акцентують різні аспекти співпраці. Реалізм підкреслює важливість військової сили і стримування потенційних загроз. Лібералізм наголошує на ролі інституцій та співпраці для вирішення конфліктів. Конструктивізм підкреслює важливість спільних норм і цінностей у формуванні співпраці та довіри [48].

У вивченні військово-політичного співробітництва застосовуються різні методологічні підходи. Дослідження конкретних прикладів співробітництва дозволяють детально проаналізувати фактори, що впливають на успішність співпраці. Порівняльний аналіз різних регіонів або організацій допомагає розуміти контекстуальні особливості співпраці. Кількісний аналіз співробітництва дозволяє систематично вивчати фактори, що визначають його успішність і виявляти тенденції.

Узагальнюючи, вивчення військово-політичного співробітництва в регіоні Балтійського моря потребує комплексного підходу, що поєднує різні теоретичні погляди та методологічні підходи. Це дозволить краще розуміти причини успіху або невдачі співпраці, інформувати майбутні зусилля щодо розвитку співробітництва та забезпечення безпеки в регіоні.

Висновок до розділу 1

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що важливими аспектами дослідження військово-політичної співпраці країн НАТО Північної Європи є вивчення історичних передумов, аналіз національних інтересів країн-учасниць, оцінка ефективності спільних військових операцій та визначення перспектив розвитку співпраці. Також до важливих аспектів слід віднести вивчення структури і функціонування НАТО, аналіз взаємодії країн-учасниць та впливу політичних та економічних чинників на співпрацю.

У першому розділі було проаналізовано методологічні засади дослідження військово-політичної співпраці країн НАТО Північної Європи. Виходячи з проведеного аналізу, можна визначити основні підходи до дослідження даної проблеми, такі як історичний аналіз – дослідження конкретних прикладів співробітництва, порівняльний аналіз та кількісний аналіз. Крім того, важливо використовувати комплексний підхід, який дозволяє розглядати військово-політичну співпрацю з різних точок зору та враховувати взаємозв'язки між різними факторами.

У подальшому дослідженні варто звернути увагу на розробку більш детальної концептуальної моделі військово-політичної співпраці країн НАТО Північної Європи, яка б враховувала специфіку цього регіону та визначала перспективи його розвитку. Також важливо провести детальне дослідження ефективності військово-політичної співпраці країн НАТО Північної Європи на практичних прикладах, зокрема шляхом аналізу результатів спільних військових операцій.

Отже, розглядаючи теоретичні аспекти дослідження військово-політичної співпраці країн НАТО Північної Європи та методологічні засади такого дослідження, можна зробити висновок, що ця тема є актуальною і важливою. Детальне вивчення історичних, політичних, економічних та стратегічних аспектів військово-політичної співпраці може

сприяти зміцненню обороноздатності країн-учасниць, стабільності та безпеці в регіоні Північної Європи, а також зміцненню їхнього партнерства з НАТО.

РОЗДІЛ 2. ПІВНІЧНА ЄВРОПА В КООРДИНАТАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Регіональний вимір безпеки держав Північної Європи

Північний регіон, як такий, представляє собою 12 економіку в світі, де населення зростає швидше, ніж у середньому по ЄС, має ринок праці, який отримує високу глобальну оцінку, і систему соціального забезпечення, яка стала стабільною у часі, як бума.

Але в цей же час країни Данія, Фінляндія, Ісландія, Норвегія та Швеція разом із Гренландією, Фарерськими та Аландськими островами представляють собою регіон, що складається з внутрішніх регіонів, що мають дуже великі географічні, так і адміністративні відмінності.

Це – область, яка простяглась від бескінечних акровів сільськогосподарських угод в Данії та обширних лісів у Швеції, над тисячами озер Фінляндії та мифічних фьордов Норвегії до арктичного блиска Островів і Гренландії. Діючі, навіть автономні спільноти Фарерських та Аландських островів мають свої особливості щодо природи та культури, так і економіки та народонаселення. Північні країни часто займають верхню позицію в списках ООН або іншими міжнародними органами досліджень, проведених для визначення рейтингу держави за різними параметрами. І, незважаючи на деякі перешкоди на шляху, ми також оцінюємо ці країни як найбільш відповідальні за виконання завдань Повідомлення дня щодо досягнення цілей розвитку ООН на період до 2030 року.

Північний регіон складається з Данії, Фінляндії, Островів, Норвегії та Швеції, а також Фарерських островів і Гренландії (як частини Королівства Данії) та Аландських островів (частини Фінляндської Республіки). Дослідження «Стан регіону Північних країн» заснований на совокупності статистичних даних, охоплюючи всі північні муніципалітети та адміністративні райони. Однак тут варто відзначити, що кілька північних територій, наприклад, Шпіцберген (Норвегія) (Шпіцберген), Кристіансе

(Данія) (Крістіансо) і Північно-Східний Гренландський національний парк (AvannaarsuaniTunumiluNunaAllanngut saaliugaq), не є частиною національних адміністративних систем.

Тем не менше, хоча вони не включені безпосередньо в адміністративні системи, ці території включені в звіт, в якому є дані про них. Звіт «Стан регіону Північних країн» відображає дані, використовуючи національне, регіональне та муніципальне адміністративне відділення (у цьому виданні – відповідно до кордонів 2017 року). Великі відмінності в Північному регіоні існують як за розміром, так і за чисельністю населення різних адміністративних одиниць на регіональних та муніципальних рівнях. Чотири найбільших муніципалітетів знаходяться в складі Гренландії, при чому Каасуїтсуп (Qaasuitsup) є найбільшим у світі муніципалітетом з його 660 000 км² (однако в 2018 році він розколовся на двох муніципалітетах). Навіть самий маленький муніципалітет Гренландії, Куяллек (Kujalleq), площею 32 000 км², особливо є найбільшим найбільшим північним муніципалітетом в околицях Гренландії, а також Кіруна (Кіруна) і Йоккмокк (Jokkmokk) на північній частині Швеції.

Виключаючи Гренландію та Фарерські острови, розміром північного муніципалітета, є середнім 1065 км². Найменші – менше 10 км² або є острівними муніципалітетами (наприклад, Квітсой (Kvitsøy) в Норвегії або Селтьярнарнес (Seltjarnarnes) недалеко від Рейк'явіка), або існують у межах великих столичних районів (наприклад, Сундбюберг (Сундбюберг) під Фредеріксбергом (Ф. Стокгольберг)), оточений муніципалітетом Копенгагена, або Кауніайнен (Kauniainen), оточений муніципалітетом Еспоо (Espoo) поблизу від Хельсинки).

Середній регіон Північної Європи має площу 17 548 км². Самий маленький з них – Осло (455 км²), за ним слідує два ісландських регіону, Сюдюрнес (Suðurnes) (884 км²) і Хевюдборгарсвайдід (Höfuðborgarsvæðid) (1106 км²). Самий великий регіон – Норрботтен (Норрботтен) у Північній Швеції (106 211 км²), за ним слід Лаппі (Лаппі) у Північній Фінляндії (чуть

менше 100 000 км²). Середня щільність населення Північного регіону становить 66 мешканців на 1 км², з діапазоном щільності від 1 мешканців на 1 км² (Ейстюрланд (Austurland), Вестфірдір (Vestfirðir), Нордюрланд-Вестра (Norðurlandvestra) і Нордюрланд-Ейстра (Norðurlandeystra) – всі розташовані в) до 1 469 чоловік на 1 км² (регіон Осло).

Інші регіони з високою щільністю населення включають столичний регіон Данія Ховедстаден (Ховедстаден) (706 чел./км²) і Стокгольм (335 чел./км²). Серед країн Північної Європи Данія, Фінляндія (включаючи Аландські острови) та Швеція є державами-членами Європейського союзу (ЄС), хоча тільки Фінляндія входить до складу єврозони.

Ісландія та Норвегія є членами ЄАСТ (Європейської асоціації вільної торгівлі), які існують із чотирьох країн, що є з них або через ЄАСТ, або на двосторонній основі має узгодження з ЄС про тому, щоб брати участь на його внутрішньому ринку. Фарерські острови та Гренландія не є членами будь-яких із цих організацій економічного співробітництва.

Незважаючи на наявність у країн Північної Європи спільних рис, підходи до проблеми формування ЄПБО ЄС у них суттєво різняться. У цьому випадку важливу роль відіграє той факт, що Швеція та Фінляндія є членами ЄС, але не входять до НАТО; Ісландія та Норвегія – не входять до ЄС, але є членами НАТО; Данія – єдина країна, яка входить до обох організацій. Для держав-членів, які проводять політику нейтралітету, більшість з яких належать до категорії малих країн, питання розвитку співробітництва в рамках ОВПБ/ЄПБО набули особливого значення. «Невійськова» природа ЄС тривалий час дозволяла цим державам, уникаючи маргіналізації, зберігати традиційні позиції з питань безпеки. Фінляндія, наприклад, була впевнена у здатності ЄС забезпечити її політичну безпеку навіть у разі малоімовірного нападу Росії [2, с. 63].

Нейтралітет Швеції та Фінляндії можна було охарактеризувати як «неучасть у військових союзах», тобто обидві держави не перешкождали розвитку військової складової ЄПБО, проте продовжували дотримуватися

політики неучасті в колективних зобов'язаннях у галузі безпеки та оборони [34, с. 48].

Суттєвим кроком у розвитку Загальної політики безпеки і оборони стала шведсько-фінська пропозиція про включення до тексту Амстердамського договору «петерсберзьких завдань», визначених на Раді ЗЕС (19 червня 1992 р.) як співробітництво в гуманітарній сфері та запобігання надзвичайним ситуаціям застосування збройних сил в управлінні кризами та миротворчі операції. Внаслідок включення «петерсберзьких завдань» ЗЕС до Амстердамського договору у Європейського Союзу виникла потреба у створенні спеціальних військових підрозділів для здійснення цих операцій. На засіданні Європейської ради в Гельсінкі (грудень 1999 р.), саме в період першого головування Фінляндії в ЄС, було прийнято два документи, які мають досить конкретні політичні рішення щодо зміцнення оперативного потенціалу та організаційної структури ЄС у сфері антикризової діяльності. У першому документі «Посилення ОЄПБО: першочергові заходи у галузі військових інструментів кризового управління та контролю» передбачалося створення військового контингенту, який братиме участь у миротворчих операціях на території інших країн та регіонів планети (Сил швидкого реагування, СБР), здатного за 60 днів розгортати підрозділи первісною чисельністю 50-60 тис. осіб, готових до проведення всього спектра петерсберзьких операцій протягом одного року [13, с. 44].

Другий хельсинський документ «Невоєнні інструменти управління кризами» торкнувся найбільш пріоритетного для Фінляндії та Швеції виміру Загальної європейської безпекової та оборонної політики (ОЄПБО) в галузі цивільного управління.

Оскільки застосування сили було визнано на саміті «останнім можливим способом, коли решта вже була вичерпана», Європейський Союз мав забезпечити необхідними ресурсами операції, спрямовані на врегулювання кризи невійськовими способами.

В результаті було прийнято рішення створити механізми, орієнтовані на невоєнні аспекти антикризової діяльності, що призначені для координації різних цивільних засобів і ресурсів та підвищення їх ефективності. Швеція та Фінляндія у своїй спільній заяві висловили думку про те, що невоєнні форми кризового управління мають стати одним із головних пріоритетів ЄС у найближчі роки, і вказали на необхідність превентивного врегулювання криз мирними методами.

Фінляндія зробила свій внесок у розвиток спільної зовнішньої безпекової політики, але вона також спробувала надати цьому власне бачення. Вона виступала за чітке розмежування сфер кризового управління та спільної оборони: ЄС має ухвалювати рішення, а автономний ЗЄС виконувати їх на практиці. Самому ж ЄС не слід нарощувати військову міць. Швеція підтримала позицію Фінляндії щодо розмежування і це, у свою чергу, було відображено у статті, опублікованій міністрами закордонних справ цих країн у грудні 1998 р.

У цій статті про ЄС та європейське кризове управління відзначається, що кризове управління визначається тепер як найважливіше завдання Євросоюзу в галузі оборони, яка разом з цим чітко відокремлена від питання загальної оборони [7, с.12].

У доповіді Тарі Халонен, міністра закордонних справ Фінляндії з 1995 по 2000 р., Європейський Союз розглядався як модель демократії та інтеграції. Нездатність ЄС самостійно вплинути на події колишньої Югославії ще раз продемонструвала необхідність будівництва власних дієвих оборонних структур. У цьому контексті ЄС має бути готовим застосувати всі засоби та інструменти, починаючи з різних превентивних заходів, закінчуючи озброєними миротворчими акціями. Внаслідок цього у статті було заявлено, що здібності ЄС в управлінні кризами ґрунтуються на добровільних зусиллях та солідарності країн членів ЄС. Фінляндія та Швеція підкреслили, як важливо використовувати ресурси та компетенції всіх держав членів ЄС залежно від того, чи є вони у військовому відношенні членами НАТО, що не

приєдналися. І, нарешті, вони наполягали на тому, що використання військової сили вимагає, як і раніше, мандату РБ ООН. Таким чином, і Фінляндія, і Швеція наголосили на важливості принципу рівної участі та повного права у прийнятті рішень усіх країн членів ЄС у сфері ОВПБ, що було відображено у заключному тексті Амстердамської угоди. Інший акцент було зроблено на кризовому управлінні за допомогою цивільних коштів, а не лише збройних сил, а також на заходах щодо запобігання конфліктам [21, с. 12].

Данія була першою з північних країн, що приєдналися до спільноти у 1973 р., але не ратифікувала Договір про Європейський Союз 1992 р., після чого були проведені переговори з членами ЄС і їй дозволили «ухилитися» від вступу до Економічного та Валютного союзу, європейське Оборонне Співробітництво поза НАТО, громадянство ЄС та співробітництво в рамках ЄС з питань безпеки та внутрішніх справ.

Таким чином Данія стала найменш інтегрованою в ЄПБО північною країною. Фактично, критичний підхід Данії до політики ЄПБО пояснюється її критичними поглядами на політичну інтеграцію в цілому. Крім того, Данія побоюється, що інтеграція ЄС у сфері безпеки та оборони із заснуванням ЄПБО послабить становище НАТО на міжнародній арені. Таким чином, у питаннях безпеки Данія є прихильником ідеї атлантизму. Норвегія є однією з країн-засновників НАТО, і при кожній нагоді намагається показати свою лояльність Північноатлантичному Альянсу. До середини 1990-х Норвегія почала наголошувати на необхідності балансу між ЄС і НАТО. Внаслідок цього Норвегія не виявляла особливого ентузіазму щодо створення ЄПБО, а наголошувала на важливості НАТО в системі європейської безпеки [31, с. 125].

Що стосується Ісландії, то вона є унікальним випадком — крім членства в НАТО, вона має особливу угоду зі США, укладену в 1951 р., згідно з якою їй забезпечена військова безпека, оскільки в країні не існує власної армії. Ісландія ніколи навіть не намагалася стати членом ЄС і до

формування ЄПБО також не виявила жодного інтересу [3, с. 38]. Незважаючи на те, що Швеція та Фінляндія надали перевагу членству в Європейському Союзі членству в Північноатлантичному Альянсі, вони підписали з НАТО угоду про організацію Партнерства заради миру (ПЗМ) і отримували консультації в рамках «Процесу планування та аналізу», який передбачався ПЗМ, щодо питань досягнення оперативної сумісності своїх військових формувань з ОЗС НАТО для участі у миротворчих операціях. Також Швеція та Фінляндія зробили значний військовий внесок у Сили стабілізації НАТО (SFOR) у Боснії та Герцеговині та в Косові (KFOR) [26, с. 231].

Таким чином, до певного моменту північне співробітництво не торкалося питань безпеки та оборони поза межами ЄС та НАТО. Ситуація змінилася в середині 2008 р. із російською агресією в Грузії, яка посилила сприйняття країнами Північної Європи Росії як потенційної загрози. Тоді ж на прохання урядів північноєвропейських країн було створено експертну комісію під головуванням колишнього міністра закордонних справ Норвегії Т. Столтенберга і включала по два експерти від кожної з п'яти країн. У завдання комісії входило вироблення рекомендацій щодо формування їхньої спільної зовнішньої та оборонної політики [20, с. 51].

Доповідь Столтенберга була опублікована 9 лютого 2009 р. У ній представлено 13 конкретних пропозицій, спрямованих на зміцнення співпраці між країнами Північної Європи та їх подальшу інтеграцію. Більшість рекомендацій належить до сфери оборони та безпеки. Зокрема, пропонується сформувати стабілізаційну оперативну військову групу, яка могла б прямувати до держав, що зазнали зовнішнього втручання, або у разі інших критичних ситуацій. Необхідність створення таких сил зумовлена новими викликами, з якими стикаються міжнародне співтовариство та ООН. Таким чином, на підставі захисту від нетрадиційних загроз пропонується мілітаризація регіону. При цьому Т. Столтенберг не став дистанціюватися від таких міжнародних організацій, як ЄС, НАТО і сказав, що у разі створення північноєвропейського військового альянсу йому «слід було б брати участь в

операціях під егідою ООН, так само, як і в операціях Євросоюзу, НАТО, Африканського союзу та ОБСЄ, але лише за умови, що вони матимуть мандат ООН [32].

Іншою важливою тезою Т. Столтенберга стала пропозиція щодо проведення регулярного патрулювання повітряного простору Ісландії», яка не має власних збройних сил. Після того, як у 2006 р. американські військові залишили авіабазу в Кефлавіку, виникла необхідність посилення контролю над ісландським повітряним простором, що відповідає інтересам як самої Ісландії, так і всієї Північної Європи. Таким чином, передбачається, що в перспективі в небі над Ісландією можуть з'явитися літаки країн, які не є членами НАТО Фінляндії та Швеції [14, с. 1165].

Також Т. Столтенберг запропонував створити північноєвропейський підрозділ для контролю на морі, до якого увійшли б берегові охорони та рятувальні служби цих країн. У доповіді згадується створення спільних морських сил швидкого реагування, криголамного флоту, амфібійного підрозділу, сил цивільної оборони боротьби з природними техногенними катастрофами, єдиної ресурсної системи для боротьби з кібератаками, супутникового угруповання (три супутника) для здійснення морського та повітряного моніторингу (к 20 .), об'єднаної системи підготовки кадрів для зазначених служб. На думку авторів доповіді, реалізація цих заходів могла б сприяти серйозній економії коштів п'яти країн у сфері безпеки. Частина рекомендацій стосується загальнополітичних та дипломатичних питань. Наприклад, однією з ключових пропозицій, що містилися в доповіді, стала ідея посилити співпрацю країн Північної Європи у питаннях, що стосуються присутності та відстоювання своїх інтересів в Арктиці, особливо у питаннях розробки енергетичних ресурсів та відкритті нових морських торговельних шляхів.

Серед іншого в доповіді пропонується створити загальну цивільну систему моніторингу на морі для спостереження за екологією та збереженням

навколишнього середовища в умовах глобального потепління клімату [36]. Воно заклало політичну основу створення військового союзу північних країн.

Стольтенберг запропонував створити постійний політичний консультативний орган військового союзу північних країн, що формується. Раніше йшлося лише про консультативні заходи у рамках зустрічей міністрів закордонних справ та міністрів оборони. Перший подібний захід відбувся у вересні 2012 р. у норвезькому місті Буді [33, с. 1170]. Угода про північне співробітництво у сфері оборони (Nordic Defense Cooperation, NORDEFSCO) була підписана у листопаді 2009 року. На даному етапі NORDEFSCO є основою для військового союзу Скандинавських країн + Фінляндії, що формується.

Проте нинішній формат організації, що складається з держав, що перебувають у різних відносинах з ЄС та НАТО, зажадав різного рівня відносин у рамках самого NORDEFSCO. Якщо Данія, Ісландія та Норвегія стали членами НАТО ще у 1949 р., а Фінляндія – у 2023 р., то Швеція ще не є членом НАТО. Одночасно Ісландія та Норвегія не перебувають у ЄС.

Розвитку спільного військового співробітництва заважають політичні традиції окремих країн. Так, у рамках NORDEFSCO Швеція є найбільшою державою із найсучаснішою військовою промисловістю та сильними збройними силами. Внаслідок цього виникла необхідність вибудовування в рамках NORDEFSCO особливих відносин між Швецією та Фінляндією, з одного боку, та Данією, Норвегією та Ісландією, з іншого. У квітні 2014 року відбулася чергова нарада міністрів оборони країн NORDEFSCO у Тромсі в Норвегії. Міністри обговорили проблему зміцнення військової співпраці та торкнулися теми безпеки в Європі у світлі кризи в Україні [28].

Очевидним є той факт, що кримська криза інтенсифікувала розвиток північного оборонного співробітництва. Швеція та Фінляндія, у свою чергу, одразу ж заморозили свою військову співпрацю з Росією. Після наради у Тромсі 6 травня 2014 року міністри оборони Фінляндії та Швеції Карл Хагелунд та Карін Енстрем домовилися про загальні умови розвитку

оборонної співпраці двох країн. Вже тоді стало зрозуміло, що рекомендації, ухвалені у травні 2014 року, у разі їх реалізації матимуть вплив на довгостроковий розвиток збройних сил Швеції та Фінляндії.

Міністри ухвалили план дій, який передбачав роботу за шістьма основними напрямками. Спектр питань військового співробітництва Швеції та Фінляндії простягається від логістики та матеріального забезпечення до того, як армії, авіації, флоту проводити більше спільних навчань. Планом також передбачалася необхідність дослідження доцільності створення спільних авіаційних та морських підрозділів двох країн. Можливості були вивчені, і восени 2014 року було ухвалено рішення подібні сполуки створювати. Такі підрозділи дадуть Фінляндії та Швеції можливість спрямовувати війська з порівнянним сучасним потенціалом для участі в операціях ЄС, ООН та НАТО щодо вирішення кризових ситуацій у світі. У виданому 2 лютого 2015 р. річному звіті про діяльність NORDEFSCO заявляється, що агресія з боку Росії в Україні, зростаюча активність російських підводних човнів, військово-морських сил та авіації на Півночі Європи, а також зростаючі геополітичні інтереси Росії в Арктичному регіоні створюють необхідність інтенсифікації північного співробітництва у сфері безпеки та оборони.

З цією метою було висунуто пропозицію створити комісію, яка підготує проект подальшого посилення співробітництва в рамках NORDEFSCO [25]. Таким чином, можна зробити висновок, що спочатку ЄПБО ЄС стала альтернативою для тих країн регіону, які не входили до НАТО, тому Швеція та Фінляндія її підтримали. До певного моменту тісніша інтеграція у військово-політичній сфері в рамках ЄС знижувала актуальність співпраці між північними країнами у сфері безпеки та оборони. Ситуація дещо змінилася у 2009 р., коли на тлі російської агресії у Грузії та її активізації в Арктичному регіоні скандинавські країни створили NORDEFSCO [29, 30]. Загалом військово-політична співпраця північних країн має гарні перспективи, оскільки фактор зовнішньої загрози сприяє консолідації та

поглибленню інтеграції країн Північної Європи у галузі оборони та безпеки. Також можна констатувати, що Столтенберг запропонував досить зручну формулу організації військового співробітництва НАТО зі Швецією та Фінляндією через Північний військовий союз без формальної участі цих країн у НАТО. Програма військового співробітництва також передбачає можливість вбудовування майбутніх спільних підрозділів Фінляндії та Швеції в ЄПБО ЄС та участь їх у спільних операціях з НАТО.

1.2. Безпекова та оборонна політика північноєвропейських держав-членів НАТО

Членство в НАТО було одним із основних завдань євроатлантичної інтеграції для країн Балтії. З одного боку, воно задовольняло запитам політичних еліт та віктимізованої суспільної свідомості на забезпечення безпеки. З іншого боку, дозволило елітам позиціонувати свої країни як форпост проти Росії, прикордонну територію між Заходом та Сходом.

Подібне мислення протягом усього десятиліття знаходило відображення у доктринальних документах та виступах політиків прибалтійських держав. Так, на прес-конференції після зустрічі лідерів країн Балтії з президентом США Б. Обамою, яка відбулася ще 30 серпня 2013 р., президент Литви Д. Грибаускайте заявила: «З геополітичної точки зору цей поворот бачу і я у своїй зовнішній політиці, оскільки це об'єктивна потреба, даність. Цей регіон таки є буферним – у певному сенсі – з Росією» [8]. Характерно, що ці слова, які повертають у суспільно-політичний дискурс оцінку місця країн Балтії на політичній карті Європи як лімітрофів, «санітарного кордону», або, як його назвали російські політичні коментатори, «буфера Грибаускайте» [44], де гармонійно виглядає їх роль нових «бійців холодної війни» («Cold War warriors») [44], прозвучали з вуст людини, політика якого на початковому етапі перебування при владі пов'язувалася з можливістю потепління російсько-литовських відносин [38]. Після вступу до Північноатлантичного блоку перед країнами Балтії постала низка подібних завдань:

- підтримка (точніше, досягнення) рівня витрат на оборону в розмірі 2% ВВП;
- продовження реформування збройних сил та модернізація військової інфраструктури;
- участь у спільних військових операціях та навчаннях Альянсу;
- забезпечення патрулювання повітряного простору союзниками;
- підтримка політики «відкритих дверей».

Структурно військові одиниці збройних сил (ЗС) країн Балтії (по 1 мотопіхотній бригаді від кожної з держав) входять до складу датської мотопіхотної дивізії, остання в свою чергу входить до складу Об'єданого корпусу швидкого розгортання ОЗС НАТО. Ряд підрозділів ЗС (Литви та Естонії – з 2005 р., Латвії – з 2006 р.) беруть участь також у Силах реагування НАТО (NATO Response Force). А у 2010 р. у їхньому чергуванні взяв участь об'єднаний Балтійський батальйон (BALTBAT) у складі близько 800 військовослужбовців [18].

Крім того, ще в 2004 р. створена в рамках того, що почалося в 1990-і роки військової співпраці прибалтійських держав Система спостереження за повітряним простором Балтії (BALTIC) була інтегрована до складу Об'єднаної системи ППО НАТО (NATO Integrated Air Defence System, NATINADS).

ЗС Латвії, Литви та Естонії незначні за своїм кількісним складом і військовою технікою, що знаходиться на озброєнні, тому реалізація багатьох ініціатив в рамках НАТО носить швидше символічний у масштабах стратегічних завдань Альянсу характер – це, втім, не повинно применшувати практичної значущості таких ініціатив як для самих прибалтійських держав, так їх партнерів по блоку [19].

Так, країни Балтії беззастережно підтримують політику відкритих дверей альянсу, виступаючи за вступ до НАТО Фінляндії, Швеції, України, Молдови та Грузії. Дипломатичні представництва прибалтійських держав після приєднання до блоку стали виконувати функції його контактних центрів у країнах-партнерах. З 2004 до 2010 р.р. таким контактним центром у Мінську було посольство Литви, з 2013 р. – посольство Естонії. Крім того, посольства Естонії були контактними центрами НАТО у Фінляндії у 2004–2007 роках та у 2011–2012 рр., у Швеції – у 2007–2010 рр. [24].

Однією з найбільш важливих з практичної і символічної точок зору форм співробітництва в рамках альянсу є участь контингентів прибалтійських держав у міжнародних навчаннях, що проводяться в Балтійському регіоні під

егідою НАТО (як правило, в них беруть участь також військовослужбовці Швеції та Фінляндії; іноді, наприклад, у щорічних навчаннях «BALTOPS» – та Росія).

За минуле десятиліття найбільшими навчаннями, в яких брали участь підрозділи ЗС країн Балтії, були "BALTOPS" (щорічно), "Amber Hope 2005", "Jackal Stone 2010", "Steadfast Juncture 2012", "Saber Strike 2010", "Saber Strike 2010"».

Проведення навчань традиційно супроводжується активною інформаційною кампанією, яка пояснює необхідність підвищення готовності прибалтійського компонента оборони НАТО перед загрозами, що походять від зростаючої активності Росії в Балтійському регіоні. Причому вчення «Steadfast Jazz 2013» (найбільші навчання в регіоні з часів «холодної війни»), що пройшли в 2013 р., сценарій яких передбачав відпрацювання дій країн НАТО в ситуації, коли держава, яка не є членом Альянсу, пред'являє територіальні претензії Естонії і захоплює частина її території "спровокував", міжнародний скандал [33].

Підтримка активності у сфері військового будівництва та іміджу найбільш послідовних прихильників поглиблення військово-політичної інтеграції в рамках альянсу вимагала від країн Балтії якнайшвидшого досягнення рівня витрат на оборону у розмірі 2% ВВП. Однак єдиною державою, якій, незважаючи на економічну кризу, вдалося у 2012 та 2013 роках досягти цього показника виявилася Естонія.

Латвія та Литва сподіваються досягти зазначеного рівня витрат до 2018–2020 років. Економічні труднощі, як і незавершеність процесу реформування структури ЗС та відновлення інфраструктури, вимагали зарубіжної допомоги. Протягом зазначеного періоду фінансову підтримку програмам військового реформування та перепідготовки особового складу ЗС країн Балтії продовжували надавати США [33].

У міру реалізації програм реформування фінансування скорочувалося, а 2008 р. США перестали фінансувати програми забезпечення безпеки

кордонів (border security assistance). Крім фінансування, США надають допомогу й іншими способами, наприклад, безоплатно передаючи застарілу чи оновлювану військову техніку. Багато європейських країн (як членів НАТО, так і не членів) вже після вступу країн Балтії до цієї організації також продовжували надавати їм допомогу у переозброєнні та переході на єдині військово-технічні стандарти. Серед цих держав – ФРН, Великобританія, Франція, Нідерланди, Норвегія, Данія, Фінляндія, Чехія та ін.

Частина коштів надходить на розвиток військової інфраструктури та безпосередньо через механізми спільного фінансування НАТО. Так, на модернізацію військово-повітряної бази в Емарі (Естонія) третина із витрачених за 2008–2010 роки. 75 млн євро було отримано через Програму НАТО з інвестицій у безпеку (NATO Security Investment Programme) [6]. Через той самий механізм йшло фінансування реконструкції баз ВПС у Зокняй (Литва) та Лієлварді (Латвія). Модернізація авіабази в Зокняй вже на момент вступу до НАТО дозволила Литві стати ключовим гравцем при реалізації одного з найбільш значних проектів у сфері безпеки Латвії, Литви та Естонії.

Оскільки прибалтійські держави не можуть дозволити собі придбання та утримання сучасної винищувальної авіації, при їх вступі до НАТО було ухвалено рішення про проведення операції Baltic Air Policing (патрулювання повітряного простору країн Балтії). Спочатку передбачалося, що воно буде здійснюватися до 2008 р., потім термін було продовжено до 2014 р., а на саміті НАТО в Чикаго в травні 2012 р. було ухвалено рішення про безстрокове продовження місії. Відповідно до взятих на себе зобов'язань країни НАТО на ротаційній основі (кожна зміна несе чергування по 4 місяці) направляють 4 винищувачі для патрулювання повітряного простору Латвії, Литви та Естонії. За 10 років, з березня 2004 р., у патрулюванні взяли участь 34 контингенти з 14 країн НАТО – Бельгії, Великобританії, Німеччини, Данії, Іспанії, Нідерландів, Норвегії, Польщі, Португалії, Румунії, США, Туреччини, Франції та Чеської Республіки. При цьому держави Балтії на паритетній

основі здійснюють фінансування перебування військовослужбовців у Литві (з 2009 р.), а також витрати на транспортування особового складу та обладнання (з 2010 р.) [6].

Аеродром базування «повітряної поліції» є авіабаза Зокняй (під Шауляєм, Литва). При цьому останніми роками Естонія домагається якщо неперетворення бази Емарі на основний аеродром базування цієї місії, то щонайменше прийняття однієї з трьох річних ротацій. Під впливом «української кризи» 2013–2014 років. Місія повітряної поліції була тимчасово розширена до 10 винищувачів, після того як за рішенням командування НАТО США на початку березня направили до Литви 6 винищувачів (і 2 літаки заправника) додатково до чотирьох американських літаків, що вже перебували в Литві з 1 січня.

2.3. Розширення співпраці НАТО на північ

У квітні 2005 року в Гельсінкі відбулося засідання Комітету з цивільного планування на найвищому рівні. Фінляндія стала третьою країною, яка не є членом НАТО (після Росії та Швейцарії), яка отримала право проведення зустрічі такого рівня. У зустрічі взяли участь понад 200 фахівців із 41 країни, які є членами РСАП. Темами зустрічі стали: взаємодія цивільного та військового секторів, співпраця між НАТО та ЄС у сфері цивільної оборони, захист цивільного населення та інфраструктури. Фінську сторону на нараді представляв міністр закордонних справ Ерккі Туоміойя.

Виступаючи перед учасниками наради, він заявив, що Фінляндія планує брати активну участь у програмах цивільного надзвичайного планування, а також підкреслив, що у цій сфері робота НАТО та ЄС має бути комплементарною та взаємовигідною. Заступник Генерального секретаря НАТО з проведення операцій посол Адам Кобієракі високо оцінив рівень підготовки фінляндської сторони цієї зустрічі та заявив, що Фінляндія є одним із найактивніших учасників співробітництва у сфері цивільної оборони.

У червні 2008 року у місті Уусімаа на південному узбережжі Фінляндії пройшли польові навчання Євроатлантичного координаційного центру реагування на стихійні лиха та катастрофи. У 5-ти денних навчаннях взяли участь близько 100 представників із 25 країн. Метою навчань було відпрацювання спільних дій партнерів Альянсу з ліквідації наслідків ураганів, масштабних повеней, хімічної атаки [27].

У навчаннях були задіяні пошукові загони, медичні групи, підрозділи з ліквідації наслідків хімічного, біологічного, радіаційного та ядерного заражень. Навчання «Уусімаа-2008» стали 8-ми навчаннями, організованими Євроатлантичним координаційним центром. У рамках навчань також відбулися офіційні зустрічі між керівництвом НАТО (Мартін Ховард) та фінськими офіційними особами.

Протягом 2003-2011 років фінські НР продовжували бути активною частиною МССБ в Афганістані. У 2004 році Фінляндія посилила свою участь у програмі цивільно-військового співробітництва в Афганістані (Civil-military cooperation, CIMIC), а також включилася до роботи Регіональних відновлювальних команд (Provincial Reconstruction Teams, PRT) у Меймені та Мазарі-Шаріфі.

До літа 2004 року в штаті PRT працювали 16 військовослужбовців та 1 цивільна особа. Також у 2004 році Фінляндія направила групу своїх фахівців (5-6 осіб) для роботи у пожежному та рятувальному підрозділі аеропорту Кабула. Однак у 2007 році, з практичних міркувань, Фінляндія припинила свою роботу в рамках цивільно-військового співробітництва, відкликала фахівців з аеропорту Кабула та передислокувала своїх військових із Меймені (де працювала більшість із них – 18 із 19 осіб). З літа 2007 року фінські військовослужбовці розпочали службу у Регіональній відновлювальній команді в Мазарі-Шаріфі під керівництвом Швеції. Більшість контингенту у Мазарі-Шаріфе склали шведські солдати.

До 2010 року чисельний розподіл був такий: 500 шведів та 180 фінів. У листопаді 2007 року внаслідок вибуху бомби в північному Афганістані загинув фінський солдат. Це була перша бойова втрата фінської армії в рамках участі в ІСАФ у Фінляндії. У лютому 2011 року внаслідок вибухового пристрою на дорозі в Афганістані загинув ще один фінський солдат. Також з 2003 року в Афганістані було поранено 11 фінських військовослужбовців. Фінські втрати в Афганістані були причиною невдоволення як політичної еліти, і широкими верствами населення. Пік суспільного резонансу припав на 2009-2010 роки. Влітку 2009 року фінські ЗМІ активно обговорювали атаки на військовослужбовців Фінляндії в Афганістані. У найвідомішій газеті країни *Helsingin Sanomat* був опублікований матеріал, в якому стверджувалося, що в Афганістані повним ходом йде справжня громадянська війна і Фінляндія займає одну зі сторін конфлікту, тим самим порушуючи принципи неучасті у військових конфліктах [24].

Публікація спровокувала запеклі дебати у фінському суспільстві. Дослідник Ч. Салоніус-Пастернак стверджує, що саме тиск фінської громадськості спричинив те, що у 2010 році не відбулося запланованого раніше збільшення фінського контингенту в Афганістані. Також Фінляндія активно брала участь у стабілізації ситуації в Афганістані за іншими напрямками. Так, у період свого президентства в ЄС у 2006 році фінські чиновники працювали над підвищенням ефективності Європолу. У 2007 році країна направила 8 поліцейських для роботи в Європолі в Афганістані: всього до 2010 року в цій організації працювало 30 представників Фінляндії. А з липня 2010 місію Європолу в Афганістані очолив генерал Юкка Саволанейн. Фінляндія продовжила фінансово допомагати відновленню Афганістану. У 2010 році Гельсінкі виділило 12 млн. євро на розвиток регіону, на додаток до 4 млн. євро, які отримали від Фінляндії і НКО та гуманітарні місії, що працюють в Афганістані (для порівняння у 2002 році загальна сума фінансової підтримки дорівнювала 6,5 млн) [24].

За офіційними даними, в Афганістані працюють близько десяти фінських некомерційних гуманітарних організацій. Особлива увага приділяється правам жінок. Фінляндія виступила засновником організації Марі Стопс (Marie Stopes), метою якої є боротьба за права жінок та їх повноцінний доступ до медичних послуг. Також Гельсінкі є одним із найбільш значущих спонсорів Незалежної комісії з прав людини в Афганістані. У період 2003-2011 років фінський уряд продовжував взаємодію з НАТО на дипломатичному рівні. У жовтні 2007 року в Гельсінкі відбулися переговори на високому рівні з заступником Генерального секретаря НАТО Мартіном Ерדманном. Тематами зустрічі стали: участь Фінляндії у майбутньому саміті НАТО в Бухаресті, участь в операціях НАТО з цивільного кризового врегулювання, потенційна участь у Силах відповідного реагування НАТО. Під час зустрічі Ердманн заявив, що «Фінляндія є одним із найближчих, активних і надійних партнерів НАТО», не лише за участі в операціях НАТО в Афганістані та Косово, а й загалом щодо політичної

співпраці. Обговорення участі Фінляндії у роботі Сил швидкого реагування НАТО закінчилося лише словесними запевненнями щодо зацікавленості обох сторін.

Маркус Люра, представник фінського МЗС (а в минулому – посол Фінляндії в Росії (1996-2000)) зазначив, що новий уряд Фінляндії ще не вивчав можливості взаємодії з Силами швидкого реагування, але загалом загальне ставлення до цього питання є позитивним. Разом з тим, важливо, що Ердманн, говорячи про можливе членство Фінляндії в НАТО, заявив журналістам, що «двері завжди були і залишаються відчиненими для Фінляндії». У 2003-2011 роках було проведено 5 самітів НАТО: у Стамбулі (у 2004 році), у Ризі (у 2006 році), у Бухаресті (у 2008 році), у Кельні та у Страсбурзі (у 2009 році, саміт був присвячений 60- літньому ювілею НАТО) та в Лісабоні (у 2010 році)[12].

Представники уряду Фінляндії брали участь у Радах Північноатлантичного партнерства (РЄАП), які проходили в рамках самітів. Саміт у Стамбулі був 14-м і пройшов за участю семи нових членів альянсу: Болгарії, Румунії, Словаччини, Словенії та балтійських сусідів Фінляндії – Латвії, Литви та Естонії. Члени Альянсу та РЄАП домовилися про розширення участі НАТО в операції в Афганістані, а також про спільні тренінги для операції США в Іраку. Саміт у Стамбулі був також відзначений виступом президента Фінляндії Тар'ї Халонен. Президент наголосила, що тісна взаємодія з НАТО є важливою частиною зовнішньополітичної стратегії Фінляндії [22].

Доказом цього є активна участь Суомі у миротворчих операціях НАТО та участь у стабілізації ситуації в Косові та у всьому регіоні Південних Балкан. Особливого акценту президент зробила на фінському вкладі в операцію в Афганістані. Вона заявила, що фінські ЗС включені в роботу в Кабулі; також найближчим часом додаткові підрозділи будуть направлені до північного Афганістану для участі у відновлювальних роботах. Також, як підкреслила Халонен, її країна виступає одним із найбільших донорів з

реконструкції Афганістану, включаючи модернізацію сектора охорони здоров'я та навколишнього середовища.

Цікаво, що цей виступ Т.Халонен був також опублікований на офіційному сайті Уряду Фінляндії – однак у скороченому вигляді, як фінською, так і англійською мовою. Частина про участь Фінляндії у відновленні в Афганістані була вилучена. Водночас, на сайті не зазначено, що виступ опублікований у скороченому вигляді. Наступний саміт НАТО пройшов у Ризі з 28 по 29 листопада 2006 року. Цей саміт став першим в історії Альянсу, який відбувся на території колишньої радянської республіки. Основними темами саміту стали: військова операція в Афганістані та подальший розвиток Альянсу. Друге питання порядку денного викликало широкий резонанс як серед членів НАТО, так і серед партнерів та третіх країн. Двигуном ідеї подальшого розвитку та розширення НАТО були представники США [23].

Саме вони запропонували концепцію «Глобального партнерства», яка мала визначити умови співпраці НАТО з максимально широким колом країн. Зокрема, йшлося про поглиблення співпраці з такими країнами, як Швеція, Фінляндія, Австралія та Нова Зеландія (активними учасниками МССБ в Афганістані), а також про Японію та Південну Корею. Проте концепція не отримала підтримки серед членів Альянсу та його партнерів і, зрештою, залишилася лише на папері.

Причини провалу американської ініціативи були різноманітними. Експерти говорили про те, що США не досить детально опрацювали концепцію та не запропонували чіткого механізму відбору нових «глобальних партнерів НАТО».

Зокрема, ідея США про включення Пакистану до «глобальних партнерів» змушує поставити запитання, які критерії є визначальними для нової концепції?

Експерт із Фонду Аденауера Карл-Хайнц Камп у зв'язку з цим пише, що Альянсу необхідно вирішити, наскільки для нового формату співпраці з

третіми країнами важливим є їхній військовий потенціал і географічне розташування і наскільки важлива їхня прихильність до певних політичних цінностей. Також він зазначає, що питання може викликати участь т.зв. постнейтральних країн, таких, як: Швеція, Фінляндія, Австрія та Швейцарія. Фінляндія, вважає Камп, може бути зацікавлена у статусі «глобального партнера»: вона бере активну участь у миротворчих операціях НАТО і має потребу більшого впливу на процес прийняття рішень всередині Альянсу. Концепція «глобального партнерства», запропонована США, викликала відторгнення у європейських союзників НАТО.

Вони побачили у ньому приховану спробу посилення американських позицій в Альянсі і навіть бажання включити до НАТО на особливих умовах «американських» союзників. За підсумками обговорення, концепція була схвалена як напрямок подальшого розвитку, а не як керівництво до дії.

Союзники та партнери Альянсу домовилися про розвиток політичного та практичного потенціалу вже існуючих програм НАТО з партнерства. Однак були й інші реакції на порядок денний саміту у Ризі. Так, наприклад, Томас Райс, директор Шведського інституту міжнародних досліджень, заявив, що зустріч Альянсу в Ризі є приводом для сусідньої Фінляндії для переосмислення формату співробітництва з НАТО [24].

За його словами, саміт може «допомогти Фінляндії зрозуміти наслідки її можливої ізоляції». Експерт із співробітництва Фінляндії та НАТО також зазначив, що у разі погіршення відносин з Росією, членство в Альянсі забезпечить стримування агресора та військовий захист. Реакція російських ЗМІ також заслуговує на окрему увагу. Так, один із провідних новинних сайтів Росії опублікував матеріал, у якому було зроблено висновок про те, що саміт у Ризі, присвячений «подальшій експансії» блоку на Схід та залученню до операцій альянсу традиційно нейтральних Швеції, Фінляндії, Японії, Австралії та Південної Кореї, закінчився схваленням концепцією «глобального партнерства», з якою «у американців особливих проблем не виникло».

Наступний саміт НАТО пройшов у квітні 2008 року в Бухаресті (Румунія). Фінський уряд представляла президент Тар'я Халонен. Основними темами зустрічі стали: приєднання до Альянсу Хорватії та Албанії, надання плану щодо вступу до НАТО для Грузії та України (у результаті це питання було відкладено), а також безпека у сфері енергетики та кібер-простору. Особливою темою для обговорення стало співробітництво з Росією. У лютому 2007 року В. Путін на Мюнхенській безпековій конференції виголосив історичну промову, в якій він позначив нову зовнішньополітичну лінію Росії. У Мюнхенській промові російський президент назвав розширення НАТО «провокуючим фактором, що знижує рівень взаємної довіри», а також нагадав гарантії керівництва НАТО 1990 року щодо нерозширення альянсу за межі ФРН. «Де ці гарантії?», – запитав міжнародну громадськість В.Путін. Мюнхенська мова додала напруженості у відносинах між Росією та Альянсом [4].

Генсек НАТО Яап де Хооп Схеффер висловив глибоке розчарування промовою російського президента. Коментуючи промову Путіна, він заявив: «Кого може насторожувати те, що принципи демократії та правової держави прийдуть ближче до російських кордонів?». Крім того, на саміті було обговорено операцію НАТО в Афганістані.

З весни 2008 року Великобританія активно закликала союзників із блоку, зокрема Фінляндії, збільшити свої контингенти в Афганістані. Проте президент Т. Халонен відмовилася піти назустріч НАТО. Вона заявила, що Фінляндія не готова збільшити кількість своїх військовослужбовців на території Афганістану.

Водночас вона запропонувала розширити гуманітарну участь Фінляндії у відновленні країни. У листопаді 2010 року відбувся черговий саміт НАТО. На цей раз місцем проведення став Лісабон, Португалія. Центральною темою саміту стало ухвалення нової Стратегічної концепції, яка не переглядалася з 1999 року. Фінляндія на саміті була представлена: президентом Т.Халонен, Міністром закордонних справ А.Стуббом та Міністром оборони

Ю.Хакамієсом. Основною метою візиту фінської делегації на саміт була участь у зустрічі, присвяченій операції в Афганістані. Для участі в цій зустрічі до Лісабона також прибули президент Афганістану Х. Карзай, Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун і президент Європейської ради Г. Ван Ромпей. Стримана позиція уряду Фінляндії щодо співпраці з НАТО у 2003-2011 роках, найяскравіше проявилася на тлі двох міжнародних криз, що вибухнули в цей період.

Йдеться про грузино-осетинський конфлікт серпня 2008 року та громадянську війну в Лівії у 2011 році. Через три місяці після саміту НАТО в Бухаресті вибухнув грузиноосетинський конфлікт (серпень 2008 року), за яким виникло безпрецедентне погіршення відносин між Росією та НАТО з моменту закінчення холодної війни. Для цього дослідження важливо простежити, яку позицію в цьому конфлікті зайняла Фінляндія, яка, з одного боку, є партнером НАТО, а з іншого – активно співпрацює з Росією. НАТО і майже все міжнародне співтовариство в перші дні та місяці конфлікту виявилися повністю на стороні Грузії, зробивши поспішні висновки щодо російської агресії. У слід за президентом США Дж. Бушем, який звинуватив Росію у непропорційній реакції, Яап де Хопп Схеффер заявив, що Росія не поважає територіальну цілісність Грузії, і це викликає велике занепокоєння в Альянсі.

Після цього було припинено дипломатичні контакти і було оголошено, що НАТО з Росією не зможе в майбутньому працювати в колишньому форматі – “no business as usual”. Фінляндія в особі прем'єр-міністра Матті Ванханена та міністра закордонних справ Олександра Стубба змогла зберегти витриману лінію та зайняти миротворчу позицію у цьому конфлікті. З боку Ванханена не було різких заяв і звинувачень Росії у розв'язанні конфлікту. Також фінський уряд не закликав до негайного озброєння всіх європейських країн перед російською загрозою. Більше того, Ванханен постарався переконати колег по ЄС у тому, що «санкції (стосовно Росії – прим.авт.) не матимуть позитивного ефекту, а сприятимуть лише ескалації конфлікту».

Разом з тим, прем'єр-міністр не пропонував дистанціюватися від проблем на Кавказі, але, використовуючи розпливчасті формулювання, говорив, що ЄС має зробити свій внесок у стабілізацію ситуації в регіоні. А. Стубб, міністр закордонних справ Фінляндії, також активно критикував ідею запровадження санкцій проти Росії. Зарубіжні ЗМІ пов'язували про-російську позицію керівництва Фінляндії з її економічними інтересами, які тісно переплетені з російською державою. У 2008 році Фінляндія головувала в Організації Безпеки та Співробітництва в Європі (ОБСЄ). Виконання цієї роботи було делеговано міністру закордонних справ А. Стуббу. ОБСЄ була активно залучена до вирішення грузино-осетинського конфлікту 2008 року. Виступаючи від імені ОБСЄ, Фінляндія також зберігала витриману позицію та сприяла врегулюванню кризи на Кавказі.

А.Стубб постійно перебував у контакті з обома сторонами конфлікту, закликав до негайного припинення бойових дій та початку переговорів. У цій ситуації Фінляндія виступила важливим посередником між ОБСЄ, ООН та ЄС. Більше того, коли в грудні 2008 року Росія виступила з ініціативою нового всеосяжного договору про європейську безпеку, А.Стубб як голова ОБСЄ зібрав спеціальну неформальну нараду глав делегацій, у якій взяли участь 51 міністр закордонних справ. Дипломатична поведінка А.Стубба примітна у зв'язку з тим, що особисті політичні переконання Стубба завжди були на боці НАТО. Стриманість і далекоглядність позиції Фінляндії у цьому конфлікті особливо яскраво проявляється на тлі агресивної риторики Швеції, західного сусіда та близького партнера Суомі, зокрема у сфері безпеки. Жорстка лінія Швеції щодо нового зовнішньополітичного курсу Росії розпочалася ще 2007 року, після Мюнхенської промови Путіна. Тоді міністр закордонних справ Швеції Карл Більдт заявив, що Європа має бути твердою та реалістичною у відносинах з Росією та бути готовою захищати свої цінності.

Під час грузино-осетинського конфлікту Швеція зайняла агресивну позицію, звинувативши Росію у розв'язанні війни. 9 серпня, тобто.

Наступного дня після початку конфлікту глава МЗС Швеції Карл Більдт заявив, що аргументи Москви про дії на захист своїх громадян нагадують ті, що «півстоліття тому Гітлер використав, щоб підірвати і атакувати значну територію Центральної Європи».

18 серпня 2008 року Швеція призупинила військове співпраця з Росією. Було скасовано візит кораблів шведських Військово-морських сил до РФ, а також низку зустрічей між військовими двох країн на найвищому рівні. "У цій ситуації уряд вважає, що для Швеції неактуально проводити спільні навчання з Росією або проводити відвідування окремих російських підрозділів", - заявив міністр оборони Швеції Фредрік Рейнфельдт. У вересні 2008 року Швеція оголосила про те, що планує переглянути свою військову доктрину через війну в Осетії. В інтерв'ю шведській газеті Svenska Dagbladet daily міністр оборони Швеції Стен Тольгфорс заявив, що Швеції «необхідно переглянути свою безпекову політику після того, що сталося в Грузії». Він також додав, що на прикладі Грузії Швеція побачила, як швидко Росія за допомогою 10.000 солдатів може провести військову операцію і досягти поставлених завдань [33].

У результаті, у новій Концепції оборони Швеції, випущеній у 2009 році, було визначено, що Швеція буде реагувати на будь-які загрози своїй безпеці спільно з іншими країнами. Через рік після конфлікту, у вересні 2009 року, було опубліковано доповідь міжнародної комісії з розслідування обставин війни, в якій було зроблено висновок про те, що розпочала бойові дії Грузія. До 2010 року конфлікт був вичерпаний, і між НАТО та Росією відновилося співробітництво: Рада Росія-НАТО розпочала роботу ще у березні 2009 року. Фінляндія залишилася осторонь співпраці з ЗС НАТО під час інтервенції в Лівії у 2011 році.

В операції «Союзний захисник», яку розпочав Альянс після ухвалення резолюції 1973 року Радою Безпеки ООН, брали участь не лише члени НАТО. Зокрема свій внесок в операцію зробила Швеція. Шведський парламент після звернення НАТО санкціонував участь Швеції в операції: 240

голосів «за», 18 «проти» та 5 тих, хто утримався. Країна направила вісім літаків «Грипен», один літак-заправник С-130 «Геркулес» та один літак-розвідник «Гольфстрім IV», а також 130 шведських громадян. Як вказують офіційні джерела НАТО, «незважаючи на те, що парламент Швеції наклав серйозні обмеження на роль літаків «Грипен», зокрема, було заборонено застосування сили проти наземних цілей, ВПС Швеції все ж таки змогли надати значне сприяння Альянсу» [33].

Ця операція стала першою з часів Швеції в операції ООН у Конго в 60-ті роки, коли шведські ВПС взяли участь у реальних бойових діях. За підсумками операції Швеція надала НАТО 2 770 розвідувань. Відношення фінського товариства у період 2003-2011 років, також продовжувало бути стриманим щодо членства країни в НАТО. Вступ сусідів з Балтійського моря до лав НАТО не змінив громадську думку у Фінляндії. За словами директора аналітичного центру «Taloustutkimus OY» Юхо Раконена, «у громадській думці не було жодних змін, коли країни Балтії вступили до НАТО у 2004 році». За даними опитувань 2007 року, 69% фінів дотримувалися думки, що Фінляндія не повинна прагнути до членства в НАТО (67% у 2006 році). Опитування 2010-2011 років підтвердили, що 70% громадян Фінляндії заперечують проти членства країни у воєнному альянсі НАТО. Особливо негативний вплив на громадську думку, як зазначалося раніше, мали втрати, які зазнала фінська армія під час участі в операції НАТО в Афганістані. У 2010 році фінське суспільство розділилося: 48% вважали, що Фінляндія має припинити військову присутність в Афганістані, а 46% виступали за продовження військової присутності. Високий відсоток підтримки курсу на вступ країни до Альянсу було зафіксовано лише у лавах військових чиновників - 55% від загальної кількості у 2010 році.

Висновок до розділу 2

Північна Європа є важливим регіоном з погляду глобальної та європейської безпеки. Держави Північної Європи активно займаються забезпеченням своєї безпеки та розвитком оборонної політики в рамках співпраці в НАТО. Розширення співпраці НАТО на північ стає все більш актуальним і має свої цілі та засоби.

Регіональний вимір безпеки держав Північної Європи є важливим аспектом їх зовнішньої політики. Завдяки активному розвитку економіки, соціальному забезпеченню та сильним армійським силам, держави Північної Європи стають впливовими гравцями на міжнародній арені. Їх спільна робота у рамках регіональних організацій, таких як Рада країн Балтії або Рада північних держав, допомагає вирішувати спільні проблеми та підвищувати безпеку регіону.

Держави Північної Європи, які є членами НАТО, мають міцні оборонні політики та активно співпрацюють у рамках Альянсу. Вони забезпечують свою безпеку через підвищення обороноздатності, зміцнення військово-технічного співробітництва, проведення спільних навчань та участь у міжнародних миротворчих операціях. Це дозволяє забезпечувати колективну оборону регіону та зміцнювати безпеку в Європі.

Розширення співпраці НАТО на північ має на меті підвищення безпеки та стабільності у цьому регіоні. Це включає розміщення військових баз, проведення спільних навчань, обмін інформацією та розробку спільних стратегій. Засоби розширення співпраці включають залучення більшого числа держав до спільних проєктів, зміцнення інфраструктури та співпрацю з іншими міжнародними організаціями.

Варто зазначити, що Північна Європа знаходиться в центрі уваги з питань глобальної та європейської безпеки. Держави регіону активно працюють над забезпеченням своєї безпеки та спільно вирішують проблеми в рамках регіональних організацій. Членство в НАТО зміцнює

обороздатність та сприяє колективній безпеці. Розширення співпраці НАТО на північ є необхідним кроком для підвищення безпеки та стабільності в регіоні і вимагає спільних зусиль та розвитку засобів співпраці.

РОЗДІЛ 3. ЗМІЦНЕННЯ ТА РОЗШИРЕННЯ АЛЬЯНСУ ПІД ДІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

3.1. NORDEFSCO як гарантія безпеки Північної Європи: принципи й засади співпраці, основні напрями та сфери співробітництва

NORDEFSCO (Northern European Defence Cooperation) є міжнародною організацією, створеною для підтримки безпеки Північної Європи та сприяння співпраці між державами-членами. Організація включає в себе країни Північної Європи, такі як Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія та Ісландія.

Основними принципами та засадами співпраці в рамках NORDEFSCO є забезпечення безпеки та стабільності в регіоні, підвищення обороноздатності країн-членів, а також сприяння взаємному розвитку та інтеграції. Організація працює в рамках діалогу та співпраці з НАТО та іншими міжнародними організаціями, щоб забезпечити оптимальну координацію заходів з безпеки та оборони [39].

Основними напрямами співробітництва в рамках NORDEFSCO є спільна підготовка та навчання з питань безпеки та оборони, розвиток спільних стратегій та планів дій, співпраця в галузі військової науки та технологій, а також обмін досвідом та інформацією.

Основні сфери співробітництва в рамках NORDEFSCO охоплюють різноманітні аспекти безпеки та оборони, такі як захист від кібератак, розвідка та контррозвідка, боротьба з тероризмом та організованою злочинністю, а також захист морських та повітряних коридорів.

Зокрема, у рамках співробітництва NORDEFSCO, країни-члени активно працюють над розвитком та впровадженням сучасних технологій в галузі оборони та безпеки, зокрема, в області кібербезпеки, супутникового зв'язку та інформаційних систем. Також в рамках співпраці здійснюється спільна закупівля військової техніки та обладнання, що дозволяє економити кошти та підвищувати ефективність заходів з безпеки та оборони.

Однією з головних переваг співпраці в рамках NORDEFCSO є можливість обміну досвідом та найкращими практиками між країнами-членами. Це дозволяє підвищувати ефективність заходів з безпеки та оборони, а також сприяє підвищенню рівня професіоналізму військових та цивільних спеціалістів.

У світлі загострення геополітичних конфліктів та зростання загроз з боку терористичних груп, співпраця в рамках NORDEFCSO набуває особливої важливості. Організація забезпечує гарантію безпеки та стабільності в регіоні Північної Європи, а також допомагає зміцнювати взаємодію між країнами-членами та забезпечувати високий рівень обороноздатності [37].

Таким чином, співпраця в рамках NORDEFCSO є важливим елементом забезпечення безпеки та стабільності в регіоні Північної Європи. Організація дозволяє країнам-членам працювати разом над вирішенням спільних викликів та загроз, а також розробляти та впроваджувати нові технології та стратегії, що забезпечують ефективну захисту від різноманітних загроз.

Основні напрями співпраці NORDEFCSO включають в себе:

Військову співпрацю, зокрема, спільні військові навчання та тренування, обмін досвідом та технологіями, розробку та виробництво військової техніки та обладнання.

Кібербезпеку, що передбачає спільне вивчення та розробку технологій та методів захисту від кіберзагроз, а також спільні справи та навчання в галузі кібербезпеки.

Безпеку на морі, зокрема, спільні патрулювання, контроль за нелегальною міграцією та транспортуванням наркотиків, а також взаємодію в галузі рятування на морі та природоохоронних заходів.

Медичну співпрацю, зокрема, спільну розробку та впровадження нових методів та технологій медичного обслуговування, обмін досвідом та знаннями, а також спільні медичні навчання та тренування.

Гуманітарну допомогу та розвиток, що передбачає спільні проекти та програми у галузі розвитку людських ресурсів, охорони навколишнього середовища, розвитку інфраструктури та ін.

Загалом, співпраця в рамках NORDEFCO є важливим чинником забезпечення безпеки та стабільності в регіоні Північної Європи.

Для досягнення мети забезпечення безпеки та стабільності в регіоні, NORDEFCO працює за принципом гнучкості та адаптивності, тобто організація може швидко реагувати на змінні обставини та потреби країн-членів. Крім того, NORDEFCO діє на засадах партнерства та співпраці, зокрема, взаємодія між країнами-членами є рівноцінною та взаємовигідною.

Одним з основних завдань NORDEFCO є забезпечення координації дій країн-членів у галузі безпеки та оборони. Для цього організація розробляє спільні стратегії та плани дій, сприяє обміну інформацією та досвідом між країнами, а також здійснює координацію спільних проектів та програм.

Окрім того, NORDEFCO має важливу роль у взаємодії з іншими міжнародними організаціями, зокрема, з НАТО та Європейським союзом. Така співпраця дозволяє забезпечувати взаємодію та координацію дій у глобальному масштабі та зменшувати дублювання зусиль [38].

У заключенні слід зазначити, що NORDEFCO є важливим інструментом забезпечення безпеки та стабільності в Північній Європі, що діє на засадах партнерства, гнучкості та адаптивності.

3.2. Взаємна допомога країн членів

Взаємна допомога між країнами-членами НАТО є однією з ключових складових безпеки в регіоні Балтійського моря. Завдяки цій взаємодії країни можуть підтримувати стабільність і безпеку в регіоні, зменшуючи загрозу потенційного агресора та забезпечуючи захист своїх громадян.

Одним із прикладів взаємної допомоги країн-членів НАТО є патрулювання повітряного простору в регіоні Балтійського моря. Країни-члени НАТО чергуються в польотах, щоб забезпечити постійне покриття повітряного простору і зменшити загрозу можливих нападів на цей регіон.

Крім того, країни-члени НАТО також співпрацюють у сфері морської безпеки. Вони проводять спільні навчання та тренування, щоб покращити свої навички та забезпечити готовність до реагування на можливі загрози.

У разі потреби, країни-члени НАТО можуть надати допомогу своїм партнерам в регіоні Балтійського моря в разі загрози агресії. Це може включати надання військової допомоги, розвідку, а також експертну підтримку [42].

Загалом, взаємна допомога між країнами-членами НАТО в регіоні Балтійського моря є важливою складовою безпеки та стабільності в цьому регіоні. Ця співпраця допомагає забезпечити захист населення від потенційної агресії та забезпечити мир і стабільність у регіоні.

Для підтримки взаємної допомоги та співпраці в регіоні Балтійського моря, країни-члени НАТО проводять різноманітні ініціативи. Однією з таких ініціатив є розширення співпраці в області кібербезпеки. Кібератаки можуть мати серйозний вплив на безпеку та економіку країн, тому співпраця в цій області є дуже важливою.

Крім того, країни-члени НАТО проводять спільні військові навчання та тренування в регіоні Балтійського моря, щоб забезпечити готовність до реагування на можливі загрози. Такі навчання можуть включати симуляцію

конфліктних ситуацій, що дозволяє підвищити ефективність співпраці між країнами.

Крім того, країни-члени НАТО здійснюють спільні проекти в області енергетики та інфраструктури. Наприклад, проект побудови газопроводу Balticconnector між Фінляндією та Естонією, який допоможе забезпечити енергетичну незалежність країн.

Загалом, взаємна допомога між країнами-членами НАТО в регіоні Балтійського моря дозволяє забезпечити безпеку та стабільність у регіоні. Спільна робота країн-членів НАТО в різних сферах, від кібербезпеки до військової підготовки, допомагає знизити ризик можливої агресії та забезпечує готовність до реагування на загрози.

Одним з головних викликів, з якими стикаються країни-члени НАТО в регіоні Балтійського моря, є агресія з боку Російської Федерації. З цієї причини, країни-члени НАТО взаємодіють, щоб забезпечити безпеку в регіоні та попередити можливу агресію.

Одним з прикладів такої співпраці є посилення присутності НАТО в регіоні Балтійського моря. Зокрема, в рамках операції "Постійний північний флот" НАТО, на початку 2021 року, було розміщено додаткові військові контингенти в Литві та Естонії. Це дозволило забезпечити більш ефективний захист цих країн від можливої агресії [11].

Крім того, країни-члени НАТО взаємодіють в області розвідки та інформаційної безпеки. Це дозволяє отримувати оперативну інформацію про можливі загрози та діяти відповідно. Також, країни-члени НАТО проводять спільні місії з моніторингу повітряного простору, щоб забезпечити контроль за рухом повітряних суден.

Загалом, взаємна допомога та співпраця між країнами-членами НАТО в регіоні Балтійського моря є дуже важливою для забезпечення безпеки та стабільності в цьому регіоні. Спільна робота країн-членів НАТО в різних сферах, від військової підготовки до кібербезпеки, допомагає знизити ризик можливої агресії та забезпечує готовність до реагу на можливі загрози. Крім

того, така співпраця є важливою для зміцнення довіри та співробітництва між країнами-членами НАТО, що сприяє підтримці міжнародного миру та стабільності.

НАТО також активно співпрацює з партнерами в регіоні Балтійського моря, такими як Швеція та Фінляндія, з метою забезпечення безпеки та стабільності. Спільні навчання та тренування з різних аспектів безпеки допомагають збільшити готовність країн до реагування на можливі загрози та забезпечують більш ефективне використання ресурсів.

НАТО також здійснює ряд ініціатив з метою зміцнення стійкості та резистентності країн-членів до можливих загроз. Наприклад, в рамках ініціативи "Резистентність та підготовленість" НАТО допомагає країнам-членам забезпечувати надійну та стійку інфраструктуру, що забезпечує здатність країн до ефективного реагування на можливі кібератаки та інші загрози.

У підсумку, взаємна допомога країн-членів НАТО в регіоні Балтійського моря є дуже важливою для забезпечення безпеки та стабільності в цьому регіоні. Така співпраця допомагає знизити ризик можливої агресії та забезпечує готовність до реагування на можливі загрози. Крім того, така співпраця є важливою для зміцнення довіри та співробітництва між країнами-членами НАТО та сприяє підтримці міжнародного миру та стабільності. НАТО також активно співпрацює з партнерами в регіоні Балтійського моря, зокрема з Швецією та Фінляндією, що дозволяє забезпечити ще більш широкий коло заходів для зміцнення безпеки та стабільності [43].

НАТО нещодавно відзначило своє 70-річчя, і за цей час альянс став дуже важливим інструментом для забезпечення безпеки та стабільності в Європі. Взаємна допомога країн-членів НАТО в регіоні Балтійського моря є лише однією з багатьох проявів співпраці в рамках альянсу. НАТО продовжує працювати над тим, щоб забезпечити безпеку та стабільність в Європі, і співпраця в регіоні Балтійського моря є важливою складовою цього процесу.

На жаль, зараз ми спостерігаємо загострення напруженості відносин між Росією та Заходом, що може становити загрозу для стабільності та безпеки в регіоні Балтійського моря. Проте, взаємна допомога країн-членів НАТО та партнерів в рамках альянсу дає можливість бути підготовленими до реагування на будь-які можливі загрози та забезпечити мир та стабільність в регіоні.

У цьому контексті, співпраця країн-членів НАТО в регіоні Балтійського моря є ключовим елементом для забезпечення безпеки та стабільності в цьому регіоні. Взаємна допомога, спільні навчання та тренування, а також інші ініціативи зміцнення обороноздатності та безпеки дозволяють країнам-членам НАТО та їх партнерам підготуватися до можливих загроз та реагувати на них. Важливою складовою цього процесу є також співпраця з міжнародними організаціями, такими як Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), яка допомагає координації зусиль в рамках регіону.

Загалом, взаємна допомога країн-членів НАТО в регіоні Балтійського моря є важливою складовою стратегії альянсу забезпечення безпеки та стабільності в Європі. Вона дозволяє країнам-членам та їх партнерам підготуватися до можливих загроз та реагувати на них в найефективніший спосіб. Така співпраця сприяє зміцненню безпеки та стабільності в регіоні, що має важливе значення для міжнародної безпеки в цілому.

3.3.Співробітництво країни Північної Європи з НАТО на перспективу здля оборони й безпеки регіону

Північна Європа є важливим регіоном з точки зору безпеки та оборони. Це пов'язано з тим, що в районі знаходяться деякі з найбільших на континенті європейських країн, такі як Норвегія, Фінляндія, Швеція, Данія та Балтійські держави. Однак, існують деякі проблеми у сфері безпеки та оборони, які потребують пристрасної уваги та розв'язання.

Одним з головних напрямів у подоланні проблем безпеки та оборони в Північній Європі є співпраця між країнами регіону. Для цього потрібно підтримувати міцні дипломатичні відносини та розвивати співпрацю на різних рівнях, включаючи військові, розвідувальні та кібернетичні сфери. Крім того, важливо створити механізми взаємодії та координації природно-людських криз, таких як пандемії, природні катастрофи та терористичні напади [40].

Ще одним напрямом є розвиток військової потенції та інфраструктури. Країни Північної Європи повинні розвивати свої військові потенціали, забезпечуючи їх відповідними ресурсами та засобами. Важливою складовою цього є розвиток технологічної інфраструктури, що дозволить регіону бути більш конкурентноздатним в глобальному військовому ринку.

Також необхідним є збільшення фінансування національних оборонних програм та розвиток інноваційних рішень у сфері безпеки. Для цього потрібно створити благоприятні умови для приватних інвесторів та компаній, що займаються військовими технологіями. Також важливо проводити дослідження та розробки у сфері кібернетичної безпеки та боротьби з кіберзлочинністю.

Крім того, проблема безпеки на морі також є актуальною в районі Північної Європи. Навколо регіону проходять важливі морські маршрути, а також знаходяться нафтові та газові родовища. Для підвищення безпеки на

морі важливо забезпечити ефективне контролювання морських кордонів та розвиток військово-морських сил, що здатні діяти в умовах Арктики.

У кінці кінців, вирішення проблем безпеки та оборони в Північній Європі потребує комплексного підходу та спільних зусиль країн регіону. Це включає не тільки співпрацю у військовій та розвідувальній сферах, але й спільні дії щодо боротьби з кіберзагрозами, природними катастрофами та пандеміями. Регіон Північної Європи має потенціал для створення міцного альянсу, що забезпечить його безпеку та процвітання в майбутньому.

Серед перспектив подолання проблем безпеки та оборони в Північній Європі можна виділити також розвиток міжнародної співпраці та партнерства з іншими регіонами світу. Наприклад, співпраця з країнами Північної Америки, які мають великий досвід у розвитку військової техніки та забезпеченні безпеки на морі, може допомогти регіону вирішити важливі проблеми у цих сферах.

Крім того, важливим є і залучення нових технологій та інновацій до військового виробництва, що може забезпечити Північній Європі перевагу у військовій сфері. Наприклад, розробка нових кіберзахистів та кіберзброї може стати ефективним засобом захисту від кібератак та кіберзлочинності.

Також важливо розвивати дипломатичні зусилля для забезпечення миру та стабільності у регіоні. Взаєморозуміння та діалог між країнами може сприяти вирішенню конфліктів та запобіганню нових загроз безпеці [10].

Отже, проблеми безпеки та оборони є важливими завданнями для країн Північної Європи. Щоб їх вирішити, необхідний комплексний підхід та спільні зусилля. Розвиток військових сил, забезпечення кібербезпеки, контроль морських кордонів, співпраця з іншими регіонами світу та дипломатичні зусилля - це лише деякі з можливих шляхів вирішення цих проблем. Якщо країни Північної Європи зможуть діяти разом та використовувати свій потенціал та можливості для розвитку, то вони зможуть забезпечити безпеку своїм громадянам та стати важливим гравцем на міжнародній арені.

Напрямки та перспективи подолання проблем безпеки та оборони в Північній Європі потребують комплексного підходу та спільних зусиль. Від вирішення цих проблем залежить не лише безпека та стабільність в регіоні, але й національний розвиток кожної країни окремо та її місце в міжнародному співтоваристві. Тому, важливо продовжувати розвивати співпрацю та діалог між країнами, залучати нові технології та інновації, розвивати військові сили та забезпечувати кібербезпеку. Тільки взаємодія та співпраця можуть стати запорукою миру та стабільності у Північній Європі та в світі в цілому.

Зокрема, одним з напрямків подолання проблем безпеки та оборони в Північній Європі є підвищення рівня кібербезпеки. Сьогодні кіберзлочинці ведуть активну боротьбу проти держав та їх громадян, завдяки чому стаються серйозні порушення конфіденційності, доступу до даних та крадіжки грошей. Тому країни Північної Європи мають посилити співпрацю в цій сфері, створюючи власні центри кіберзахисту, розробляючи спеціальні закони та покращуючи технічну базу.

Ще одним напрямком подолання проблем безпеки та оборони є підвищення рівня військової готовності. У зв'язку з російською агресією в Україні та зростанням напруги в Балтійському регіоні, країни Північної Європи повинні забезпечувати свою безпеку та незалежність, розробляючи нові військові стратегії та плани, підвищуючи рівень тренувань та вдосконалюючи збройні сили [41].

Також важливим напрямком є співпраця в області безпеки й оборони на міжнародному рівні. Країни Північної Європи повинні продовжувати підтримувати діалог з іншими країнами та міжнародними організаціями, що діють у цій сфері, і розвивати співпрацю у таких напрямках, як обмін інформацією, спільні військові навчання та виконання міжнародних місій.

Отже, Північна Європа має великий потенціал для подолання проблем у сфері безпеки та оборони. Для досягнення цього необхідно підвищувати рівень кібербезпеки, підвищувати військову готовність та забезпечувати

співпрацю на міжнародному рівні. Такі заходи допоможуть забезпечити безпеку країн Північної Європи та їх громадян, зміцнити обороноздатність регіону та допомогти у збереженні миру та стабільності в Європі та світі загалом.

Висновок до розділу 3

У сучасному геополітичному контексті вплив російських дій на зміцнення альянсу NORDEFSCO, який гарантує безпеку Північної Європи, є надзвичайно важливим. Партнерство між країнами регіону базується на принципах та засадах співпраці, а також включає основні напрями та сфери співробітництва.

Одним з головних принципів співпраці NORDEFSCO є взаємна допомога між країнами-членами. Це означає, що в разі загрози чи нападу на одну з країн альянсу, інші країни надають підтримку і допомогу у формі військових сил, інфраструктури та інших ресурсів. Це забезпечує колективну оборону та підвищує рівень безпеки у регіоні.

Загроза, яку створюють російські дії, стимулює розвиток військової потенції та інфраструктури країн-учасниць. Це означає збільшення фінансування національних оборонних програм і розробку інноваційних рішень у сфері безпеки. Зокрема, вдосконалюються системи раннього попередження, розвиваються кібербезпека та протирічу атакам в Інтернеті, а також покращується взаємодія між військовими структурами країн.

Однак, необхідно зазначити, що подолання проблем у сфері безпеки й оборони вимагає більш глибокої співпраці між країнами регіону. Важливо зосередитись на розробці спільної стратегії та плануванні, обміні розвідувальною інформацією, проведенні спільних навчань та тренувань. Така співпраця дозволить забезпечити високий рівень готовності до дії в разі потенційної загрози.

Збільшення фінансування оборонних програм є важливим кроком у забезпеченні безпеки регіону. Це дозволить модернізувати військову техніку, надати краще забезпечення для військовослужбовців та забезпечити розвиток новітніх технологій. При цьому важливо забезпечити прозоре та ефективне використання виділених коштів, щоб максимально підвищити потенціал оборони країн-членів.

У підсумку, вплив російських дій на зміцнення альянсу NORDEFCO і гарантію безпеки Північної Європи має значний вагомий характер. Шляхом зміцнення співпраці між країнами-учасницями, розвитку військової потенції та інфраструктури, збільшення фінансування національних оборонних програм та впровадження інноваційних рішень у сфері безпеки, регіон може подолати проблеми у сфері безпеки й оборони та забезпечити стійкий розвиток. Тісна співпраця і взаємна підтримка в рамках альянсу NORDEFCO становлять надійну гарантію безпеки Північної Європи у складному геополітичному середовищі.

ВИСНОВКИ

У представленій роботі здійснено дослідження військово-політичної співпраці країн НАТО з державами Північної Європи в регіоні Балтійського моря. Виявлено, що така співпраця має велике значення для забезпечення безпеки та стабільності в регіоні.

У результаті дослідження встановлено, що військово-політична співпраця країн НАТО в Балтійському регіоні є важливою складовою їх зовнішньої політики. Вона базується на принципах колективної безпеки та взаємодії у сфері оборони. Країни НАТО активно співпрацюють в рамках різноманітних ініціатив, таких як спільні військові навчання та операції, обмін інформацією та технологіями, розвиток військової інфраструктури та інше.

Однак, дослідження також показало, що співпраця країн НАТО з державами Північної Європи в Балтійському регіоні стикається зі значними викликами та проблемами, такими як російська агресія, енергетична залежність та інші. Для подолання цих проблем необхідна більш тісна співпраця між країнами НАТО та зміцнення їхньої обороноздатності.

Отже, можна зробити висновок, що військово-політична співпраця країн НАТО в Балтійському регіоні є важливою складовою їх зовнішньої політики, що допомагає забезпечувати безпеку та стабільність в регіоні. Однак, для подолання викликів та проблем необхідна подальша розвиток та поглиблення співпраці між країнами НАТО, а також залучення інших держав та міжнародних організацій до розв'язання проблем в регіоні Балтійського моря.

Для досягнення цих цілей, необхідно підтримувати діалог між країнами НАТО та розвивати їхню співпрацю в рамках різних ініціатив. Також, важливо розширювати співпрацю в галузі кібербезпеки та військової техніки, розвивати спільні проекти у сфері науки та досліджень. Крім того, необхідно

забезпечити фінансову та технічну підтримку для зміцнення обороноздатності країн НАТО в регіоні Балтійського моря.

У підсумку, військово-політична співпраця країн НАТО в регіоні Балтійського моря є важливою для забезпечення миру та стабільності в регіоні. Однак, для досягнення більш ефективної співпраці необхідно залучати більше ресурсів та зусиль, а також розвивати нові ініціативи та проекти для зміцнення обороноздатності та забезпечення безпеки в регіоні.

Крім того, важливо враховувати інтереси та потреби країн-партнерів у співпраці з НАТО. Наприклад, деякі країни можуть потребувати більшої допомоги в забезпеченні обороноздатності та підвищенні рівня безпеки своїх громадян, тоді як інші країни можуть бути зацікавлені у співпраці з НАТО в галузі науки та техніки.

Також, важливо підтримувати діалог та співпрацю з іншими міжнародними організаціями, які працюють у сфері безпеки та стабільності, зокрема з Організацією з безпеки та співробітництва в Європі, Європейським союзом та Організацією Об'єднаних Націй.

У зв'язку з цим, можна зробити висновок, що військово-політична співпраця країн НАТО в регіоні Балтійського моря є важливою для забезпечення миру та стабільності в регіоні. Для досягнення цих цілей необхідно забезпечувати фінансову та технічну підтримку, розвивати спільні ініціативи та проекти, а також залучати до співпраці інші держави та міжнародні організації. Це допоможе зміцнити обороноздатність країн НАТО в регіоні, підвищити рівень безпеки та забезпечити мирну та стабільну ситуацію в Балтійському регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Air Defence in Benelux and Visegrad: New Dilemmas Call for More Trust Among Nations. European Liberal Forum Seminar Report. August 10, 2015. Mode of access:
<https://fnf-europe.org/2015/08/10/air-defence-in-beneluxand-visegrad-new-dilemmas-call-for-more-trust-amongnations/>
2. Bailes A. J.K., Herolf G., Sundelius B. The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy / A.J. K. Bailes, G. Herolf, B. Sundelius. — New York: Oxford University Press Inc., 2006. — 410 p.
3. Bailes A. J.K., Thorhallsson B. Iceland and Europe: Drifting further apart? // The Finnish Institute of International Affairs. — 2013. — № 9. — P. 38–46.
4. Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008 // URL:
https://web.archive.org/web/20120730191710/http://www.summitbucharest.ro/en/doc_201.html
5. Budapest Joint Statement of the Visegrád Group Heads of Government on Strengthening the V4 Security and Defence Cooperation. October 14, 2013 Budapest. Mode of access: <http://www.visegradgroup.eu/about/cooperation/defence>
6. Bátorá, J.; Haaland, M.J. Regional Security Integration: Nordic and Visegrád Approaches. Working Papers of the Institute of European Studies and International Relations Bratislava. 2011, Iss. 2, pp. 3-25.
7. Cunningham, B. Visegrad's Illusory Union // Politico, 16.09.2016. Mode of access: <http://www.politico.eu/article/poland-hungary-czech-republic-slovakia-visegrads-illusory-union-bratislava-summit-eu-migration-orban-fi-cosobotka-szydlo/>

8. D. Grybauskaitės įspūdžiai po susitikimo su JAV vadovais: matome naują geopolitinę trajektoriją / Delfi. 2013.08.30. Режим доступа: (дата звернення: 10.09.2014; ЛИТОВСЬКОЮ МОВОЮ)
9. Dahl, A. NORDEFCO and NATO: “Smart Defence” in the North // NATO Research Paper, No. 101, May 2014, pp. 1-11.
10. Department of the Army Fiscal Year (FY) 2019 Budget Estimates. Military Construction, Army, Army Family Housing, Homeowners Assistance Fund, Defense. JUSTIFICATION DATA SUBMITTED TO CONGRESS. February 2018. DEPARTMENT OF THE ARMY FISCAL YEAR 2019 MILITARY CONSTRUCTION (Part IB) OUTSIDE THE UNITED STATES PAGE NO. 15-18 // Army Financial Management & Comptroller. Budget Materials. FY 2019 // URL: <https://www.asafm.army.mil/>
11. Deutsche Luftwaffe unterstützt erneut NATO-Partner im Baltikum // Deutsche Botschaft Tallinn. 31.08.2020 // URL: <https://tallinn.diplo.de/ee-de/aktuelles/-/2379846>
12. Department of State, The NATO Riga Summit // URL: <https://web.archive.org/web/20061125200130/http://www.state.gov/r/pa/scp/2006/76799.htm>
13. Doyuran P. The Nordic Regionalism From the 'Below': The old and the new division of regionalism and the reason behind the weak Nordic cooperation on security and economy /P. Doyuran. — Lund.: Lund University, 2012. — 163 p.
14. Forsberg T. The rise of Nordic defence cooperation: a return to regionalism? // International Affairs. — 2013. — № 89(5). — P.1161–1181.
15. Foy, H. Poland to Withdraw From Visegrad Defence Radar Project // Financial Times, September 14, 2014. Mode of access:
16. Hilde, P. V4 Defence Cooperation and Ukraine: What Opportunities May be Drawn from the Nordic Experience? // Regional Defense Cooperation: Lessons from Norden and Visegrad. Seminar Report. Institute of European

- Studies and International Relations, Comenius University in Bratislava, December 2015.
17. Jarvenpaa, P. Nordic Defence Cooperation: NORDEFECO and Beyond. In: Northern Security and Global Politics: Nordic-Baltic Strategic Influence in a PostUnipolar World. N.Y., Routledge, 2014.
 18. Jiřičková, A. Defence Cooperation of the V4+. Association for International Affairs. Prague, 2015. Mode of access:
https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/03/V4_I.pdf
 19. Kaljurand, R.; Mälksoo, M. From De-Securitisation to Re-Securitisation: Sub-Regional Multilateralism Around the Baltic Sea. International Centre For Defence Studies. Mode of access:
<http://www.digar.ee/arhiiv/nlibdigar:237888>
 20. Lauritsen A. B. The state of Nordic cooperation in a changing Europe // Contemporary European Studies. — 2009. — № 4. — P. 58–64.
 21. Laursen F. The EU «Neutrais», the CFSP and Defence Policy / Finn Laursen. — 1997. — 27p. : <http://aei.pitt.edu/2657/1/002557j1.pdf>
 22. NATO, Istanbul Summit website // URL:
<https://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/home.htm>
 23. NATO, NATO Riga Summit // URL:
<http://www.nato.int/docu/comm/2006/0611-riga/index.htm>
 24. NATO's Enhanced Forward Presence. October 2020 // North Atlantic Treaty Organisation (NATO) // URL:
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/10/pdf/2010-factsheet_efp_en.pdf
 25. NORDEFECO. Annual report 2014. — Режим доступа:
<https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/1131nordefcojarsrapportj2014jscreen.pdf>
 26. Novack J. Cooperation in the new northern Europe: The emergence of new security identities and patterns of interaction // International Affairs. — 2003. — № 82(5). — P.230–237.

27. O'Dwyer, G. Pan-Nordic Fighter Solution / Defense News, 28 April, 2008.
Mode of access: <http://www.defensenews.com/story.php?i=3505502> 15
28. Report of the Slovak Presidency of the Visegrad Group. July 2014 – June 2015. Mode of access: <http://www.visegradgroup.eu/documents/annual-reports>
29. Rieker, P.; Terlikowski, M. The Limits and Achievements of Regional Governance in Security: NORDEFSCO and the V4 // PISM Policy Paper, No. 25, August 2015. Mode of access: https://www.pism.pl/files/?id_plik=20209
30. Rieker, P.; Terlikowski, M. Trudna Współpraca w Regionie: NORDEFSCO i V4. In: Polityka Bezpieczeństwa Polski i Norwegii w Wymiarze Narodowym, Regionalnym i Europejskim. Report. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Norweski Instytut Spraw Międzynarodowych. Warszawa, wrzesień 2015. Mode of access: https://www.pism.pl/files/?id_plik=20456
31. Riste U. Istoriya vneshnej politiki Norvegii / U. Riste. — M.: Ves' mir, 2003. — 416 s.
32. Stoltenberg T. Nordic cooperation on foreign and security policy. — Proposals presented to the extraordinary meeting of Nordic foreign ministers in Oslo on 9 February 2009. — Режим Доступу: // <http://www.mfa.is/media/Frettatilkynning/Nordicjreport.pdf>
33. Tomkins, R. Sweden Follows Norway in Signing Joint Agreement for Rheinmetall MAN Trucks / United Press International. Mode of access: http://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2014/05/28/Sweden-follows-Norway-in-signing-joint-agreement-forRheinmetall-MAN-trucks/4861401308460/
34. Ylafsson K. T. Nordic security dynamics: Past, present — and future? / K. T. Ylafsson. — Reykjavik: Forlagid, 2009. — 124 p.
35. Šuplata, M.; Nad', J. Military Training and Education: An Opportunity for V4 Co-operation. GLOBSEC Policy Institute. November 5, 2014. Mode of

- access:
<http://www.cepolicy.org/publications/military-training-and-educationopportunity-v4-co-operation>
36. Баторшина І.А., Воловий В. 2011. Сучасна зовнішня політика Литви: коригування традиційного курсу // Балтійський регіон. № 4. С. 32-40
37. В Естонії формується 2-а піхотна бригада // Блог bmpd. March 12th, 2017 // URL: <https://bmpd.livejournal.com/2487582.html>
38. Зверев Ю. «Зброя судного дня»: сьогоднішня та майбутня ядерних бомб США в Європі // Євразія. Експерт. 11 травня 2020 р. // URL: <https://eurasia.expert/nastoyashchee-i-budushchee-yadernykh-bomb-ssha-v-evrope/>
39. Зверев Ю. «Останні маневри Трампа»? Що означає нова ротація військ США у Європі // Євразія. Експерт. 12 серпня 2020 р. // URL: <https://eurasia.expert/chto-oznachaet-novaya-rotatsiya-voysk-ssha-v-evrope/>
40. Зверев Ю. Масштабне переозброєння Польщі: наслідки для Білорусі та Росії // Євразія. Експерт. 16 березня 2020 р. // URL: <https://eurasia.expert/perevooruzhenie-polshi-posledstviya-dlya-belarusi-i-rossii/>
41. Зверев Ю. США поставили рекорд десятиліття з активності ядерних бомбардувальників у Європі // Євразія. Експерт. 03 грудня 2019 р. // URL: <https://eurasia.expert/ssha-postavili-rekord-aktivnosti-yadernykh-bombardirovshchikov-v-evrope/>
42. Зверев Ю. Ядерна зброя США в Польщі спровокує нову «Карибську кризу» // Євразія. Експерт. 15 червня 2020 р. // URL: <https://eurasia.expert/perenos-yadernogo-oruzhiya-ssha-v-polshu-sprovotsiruet-novyy-karibskiy-krizis/>
43. Звірьов Ю.М., Межевич Н.М. Безпека у східній Балтиці: До військових навчань Росії та Білорусі «Щит Союзу – 2019». Експертна доповідь. СПб: ІСЦ СЗІУ РАНХіГС, 2019. 152 с.

44. Носович Олександр. 2013. Буфер Грибаускайте: стара-нова модель литовської геополітики // Портал «Baltic.ua». 6 сентября.
45. Організація Північноатлантичного Договору (НАТО) | Договір, Міжнародний документ, Пакт від 04.04.1949
46. Стратегічне партнерство в зовнішній політиці США, ЄС та країн латиноамериканського регіону: збірник наукових праць / За заг. ред. канд. іст. наук, доц. С.В. Толстова; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» – К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2016. – 145 с.
47. Європейська безпека і Україна [Текст] : навчальний посібник / С. І. Мітряєва ; Закарпатський держ. ун-т. Навчально-науковий ін-т філософії та євроінтеграційних досліджень, Регіональний філіал Національного ін-ту стратегічних досліджень у м. Ужгороді. - Ужгород : Ліра, 2008. - 222 с.